

VOORAF

## Vriendjes maken met de Mammon?

Willemien Boot

**Een dik themanummer over het G-woord in de kerk ligt voor u. Geld dus. Interviews met verrassende gasten, artikelen en analyses. Maar we openen met een prikkelend artikel van Paul Dietterich over de missie van God en de rol van de kerk daarin. Een novum in de Nieuwsbrief: een Engelstalig artikel**

Dietterich heeft in de jaren '80 het Kerkelijk Opbouwwerk in Nederland een flinke push gegeven met sprankelende seminars en daarmee bijgedragen aan de oprichting van het Werkverband Kerkelijk Opbouwwerk.

Recensies hebben we ook – soms is de promotie nog amper afgelopen of er ligt al een bespreking van het proefschrift!

Reacties op de veranderende opzet van de WKO Nieuwsbrief (meer thema-nummers, interviews, andere vormgeving) horen we graag van u: [info@wvko.nl](mailto:info@wvko.nl).

De WKO-Werkgroep Communicatie heeft dit

seizoen afscheid genomen van Jan Roest, Otto Sondorp, Kees de Groot en Roger Weverbergh. Roger heeft beloofd dat hij als Our Man in Havana zal optreden: onze Belgische correspondent. Nieuw in de redactie is Rein Brouwer, docent praktische theologie aan de RUU. Willemien Boot volgt Kees de Groot op als eindredacteur. Met Otto Grevink en Marianne Jongerius zijn wij nu de redactie van de Nieuwsbrief en de website [www.wvko.nl](http://www.wvko.nl) en zoeken uitbreiding. We hopen u in het volgende nummer (deadline 1 januari; verschijnt eind januari) nieuwe redactieleden te kunnen voorstellen.

VAN HET BESTUUR

## Tijd voor een interimmer?

Peet Valstar

**“Toenemende participatie van vrijwilligers doet de geslotenheid van de parochie voor steeds meer groepen toenemen”. Dat was een van de conclusies in het proefschrift van ons lid Menco van Koningsveld.**

Hij promoveerde kort voordat onze jaarvergadering plaatsvond. Daar vond onder het kleine aantal aanwezigen een boeiend gesprek plaats - ik citeer nu een aantal zinnen uit het verslag van Marianne - over het nieuwe profiel in functionarissentaal van de kerkelijk rouwverwerker, pardon opbouwwerker, waarna en passant ook de verouderde structuur van het WKO nog even werd meegenomen. Ook die lijkt gesloten, terwijl die toch is bedacht door professionals. Je kunt veel van onze jaarvergaderingen zeggen, maar niet dat er niets aan de orde komt... Genoeg stof om mee aan de gang te gaan dus. Tijd voor een interimmer? Of voor de versnipperaar die kennelijk naadloos aansluit bij het werk? Maar dan begrijpen de 'klanten' weer niet wat we in de aanbieding hebben. De oplossing lijkt me eenvoudig. We

promoveren de klanten gewoon weer tot deskundige vrijwillige mede-werkers, laten hen het profiel doorzagen en overhandigen de resultaten aan Menco, die daar dan direct een vervolgonderzoek op kan loslaten! Tijdens de jaarvergadering namen we afscheid van Joris Vercammen en Kees de Groot. We zullen hun innemende en deskundige inbreng node missen. Zelf gaven zij aan dat zij dat deelname aan bestuur en werkgroep hun betrokkenheid had vergroot. Misschien een buitenkansje voor nieuwe bestuursleden? Want in tegenstelling tot wat op de jaarvergadering werd gemeld ziet Tim Schilling helaas geen kans om in werktijd ons bestuur te komen versterken. We zoeken verder! Je zou bijna gaan denken in de richting van vrijwilligers.

## Leading change into a missional posture

by Paul Dietterich

Center for Parish Development Chicago, Illinois, USA

**Can churches in the West, shaped by the heritage of Constantine who made the church subordinate to the goals of society, become missional communities? And if they can, what is meant by a missional community and what is involved in the transformation process? These are the questions that have directed the research of the Center for Parish Development since its inception in 1968.**

The ecumenical missionary church conversation in North America in recent years has built upon the work on Lesslie Newbigin, J.C. Hoekendijk, Vatican II, and many other sources. In 1998 a new vision of the missional church was cast under the auspices of the Gospel and Our Culture Network with the publication of *Missional Church: A Vision for the Sending of the Church in North America* (edited by Darrell L. Guder and written by a team of theologians and missiologists including Dr. Inagrace Dietterich from the staff of the Center). This missional church vision challenges most of the inherited assumptions about the nature, purpose, and practices of the church in North America.

### **What is a missional church?**

***A missional church recognizes that North American society is a mission field.*** Most North Americans (and probably Europeans, too) today do not know the Christian story. The Gospel story is no longer part of the cultural narrative. It has no shaping power in people's lives, except among small worshipping communities here and there. In the last 35 years, both the Christian story and the church of Christendom have been dislodged from the center of culture to the margins. It has been the stimulus for the church growth movement and the mega-church movement, both seen as efforts through evangelism to recover the church's former hegemony in the culture. These two movements have tended to adopt and reflect the individualistic "meet-my-needs" focus of the culture. This displacement has also motivated

conservative evangelicals in the United States to attempt a re-establishment of Christendom by political means. In the long run, however, as Douglas John Hall has pointed out, "Christendom is over and it isn't coming back." North America is now a mission field and this mission field requires a missional church.

***A missional church participates in God's mission, the missio Dei.*** The church exists to participate in God's mission as discovered in the biblical narrative which witnesses to God's activity with the people of Israel and the life and ministry of Jesus Christ. God's mission seeks to bring reconciliation and redemption to a broken and alienated world. For at least two centuries North American Christians have thought that "mission" was a program of the church, one program among others: "the church has a mission." In contrast, as Stephen Bevans, SVD, has pointed out, "The church, properly speaking, does not have a mission. The mission, rather, has a church." Much has been written about God as the missionary and the church as the mission and it doesn't require further expansion in this brief essay. The key point is that the church is God's mission project, and this is a different way of thinking for most Christians.

***A missional church understands itself to be a missionary outpost in a pluralistic and secular society.*** Each congregation is an *ecclesia*, a called out assembly to which God is inviting all creation in Jesus Christ. Each congregation is sent into its culture to be a *sign*, an *instrument*, and a *foretaste* of life inside the reign or kingdom of God. The church in its life together and its witness in the world proclaims and demonstrates the destiny and future of all creation. Local congregations are embodiments of where God is calling all creation. Through the power of the Holy Spirit, the church anticipates and reveals the eschatological future of all created things.

***A missional church is a contrast community.*** A missional church is not a mirror image of the culture in which it is located. A missional church is counter-cultural witness that embodies the gospel for the sake of the world. It is formed around a set of beliefs and practices that continually form it in a way of life that cannot be derived from the culture in which it is located. While the church is critical of the dominant culture, it goes beyond being merely critical. It is not against the world that God loves. Rather, it is *dia-critical*: it shows the world a different way to be a society. It is a demonstration community—one that demonstrates in its worship, its service, and its common life the culture that God intends for the whole creation.

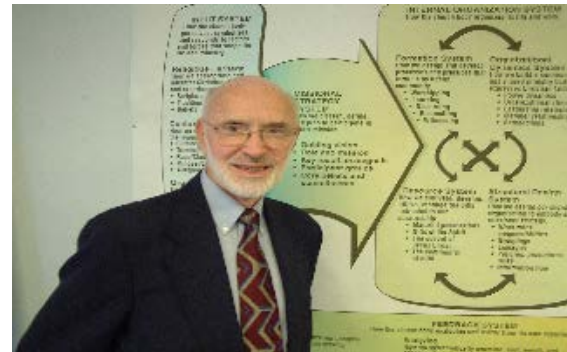
So the goal is to enable congregations to assume a missional posture. This means recognizing that the church in the west exists today in a mission field, that it is to participate in the *missio Dei*, that it is called and sent into the culture to be a missionary outpost, and that it is to demonstrate the culture that God intends. This is what Newbigin called “mission in Christ’s way.”

**What’s involved in the transformation process?**

Since 1968 the Center has been testing ways to help churches become faithful missional communities. The laboratory for this work has not been an antiseptic setting but rather as participant consultant-researchers directly involved in processes of praying, studying, discerning, planning, testing, and evaluating with hundreds of real, living, dynamic congregations and denominational bodies in their specific contexts.

This research effort has also involved a critical dialogue with the behavioral sciences, in particular with research in the field of planned change, including learning systems. For a church to “develop” a missional posture, a *reorientation* class of change is needed. A *reorientation* class of change bends or breaks the frame of reference of the church body. *Reorientation* goes far beyond mere *tuning* and *adapting* changes, which are minor tweaks to the system that occur within the existing frame of reference. *Reorientation* involves major,

strategic, profound, and discontinuous change in the entire church system.



Leaders and members alike must learn new ways of thinking and understanding, and new ways of behaving. It is this *reorientation* class of change that the editors of this journal have asked me to discuss.

**New ways of thinking and understanding.**

The Center’s theological research is focused on enabling pastors, church lay leadership groups (parish councils), and entire church memberships to participate together in developing and clarifying the vision of the missional church. To this end, we have been learning how to guide congregations through processes of Bible study from the perspective of the missional ecclesiology described above. These processes involve entire congregations in broadly-participatory study and discernment. A congregation cannot participate in God’s mission unless it has a clear idea of what God’s mission is. Discerning God’s mission and what it means to participate in it represents quite a challenge because in North America we have two or three generations of church members and leaders who for the most part are unfamiliar with the scriptures and largely ignorant of fundamental Christian teaching. Therefore much remedial educational work is required.

Furthermore, most North American churches think of “missions” as a program of the church instead of thinking of the church itself as God’s mission program. The shift required is away from church-centered mission to *missio Dei*. This shift demands a major and profound re-thinking of the concept of mission.

A carefully-planned and sustained educational effort is required. Without such an effort, people tend to carry forward their inherited understandings of the church. In most cases, these inherited understandings assume that the church is a stained-glass version of the worldview of a North American Caucasian, middle-class, consumer culture. Most North American church bodies have long accommodated the dominant culture, therefore most church members assume that they are Christian Americans rather than American Christians—their primary loyalty is to the nation-state instead of to Jesus Christ as lord of their lives. For churches to become missional, they must intentionally *disengage* from the dominant culture. Disengagement is the necessary precondition for a meaningful missionary *engagement* of that same dominant culture with the gospel.

Part of the reorientation goal, therefore, is to enable congregations to distinguish the Christian message from the operative assumptions, values, and pursuits of our host society. So the greatest change most churches need to make is not first of all changes in behavior but changes in understanding. New ways of thinking and understanding are essential.

### **New ways of behaving.**

This has led us into the theory and practice of *planned missional transformation*. The word “transformation” is being used today in a variety of ways to mean a variety of things. In some cases the word is trivialized to mean any kind of change. “Transformation” in its technical sense refers to the high end of the change scale—to the most complex, far-reaching, stressful, and difficult class of change.

The Center’s transformation research has focused upon helping congregations learn to become *contrast* communities. (We are grateful to Gerhard Lofink for this concept.) To this end, congregations must learn how to become communities that practice Christian hospitality, caring for one another, mutual accountability, public witness, making disciples, making peace, seeking justice, public worship, and other Christian practices. Even the administration of

the church must set an example of life inside God’s reign.

Such ways of behaving require major and profound changes in most North American congregations.

To this end, the Center staff has developed and tested consulting practices and supportive resources to guide congregations through a 5-phase process of planned missional transformation. This process takes at least three years and helps churches become *change-capable*. As part of this 5-phase missional transformation process, congregations and other church bodies create a radical and integrated change agenda that alters their basic identity for this new post-Constantinian era and provides a redemptive and spiritually renewing experience for entire congregations. The process includes renewed prayer and worship, Bible study and discernment to become grounded in the Christian story, cultural analysis and reflection in order to understand their missional context, building of the congregation as a caring community, acts of service to people in need: what Jan Hendriks refers to as “mysticism, koinonia, and diaconia”—all three. Church bodies learn to recognize (1) that change is now a constant element in their landscape and stability is now the exception, and (2) that they can turn change to their advantage. They can become “change-capable”, or as the Reformed tradition says, “reformed and always reforming.”

The process focuses in part on the behavioral dynamics of church organizations. Churches are complex and active systems of human behavior in which persons and groups are continuously in the process of being formed in one way or another. This behavioral perspective is central to viewing change and the process of transformational leadership in church organizations.

When a congregation enters into a process of *planned missional transformation*, it begins to “bend” or even “break” its previous frame of reference. It learns from its Christendom past but departs from Christendom assumptions and behavior. Empowered and inspired by the Holy Spirit, the congregation as a whole learns new

ways of thinking about its calling and sending. It develops new ways to perceive its environment and becomes acutely aware of the many ways the dominant culture is squeezing the congregation into its own mold. It learns new ways to behave as a distinctive missional community. It discerns God's call afresh and becomes oriented around faithful participation in God's mission. It becomes a very different kind of church, one that actually demonstrates in its common life and shared ministry the gospel it proclaims.

### **Change leadership**

Here is where church leadership comes in. It is the role of pastors and other church leaders to guide congregations through processes of missional church transformation. Church leaders must learn to become *change leaders*. They must develop the insights and skills required to help their congregations discern, plan and manage their own transformation. This is no small challenge when we recognize that most congregations reflect and carry within their own congregational culture the assumptions of the dominant culture from which the congregation must disengage. As the Jesuits have put it, "We are the culture we seek to change."

So how do pastors lead so that pastors and parishioners, working together, develop their congregations as faithful and fruitful missional communities?

Social scientists remind us that organizational culture is "deep" and highly resistant to change. People do not easily give up and change their long-held shared assumptions about the church's mission, what the church is to do, how it is to work, how it is to be evaluated. Pastors can easily accommodate the organizational culture of their congregation. In fact, to be accepted by the congregation, most pastors do their best to "fit in." Yet, if they are to be transformational leaders, they must find ways psychologically to move outside their own systems—to be "in" but not "of" the congregation.

Pastors become transformation leaders when they become an *abbot* among their people. Alan Roxburgh says "They become novices who

return to ancient practices and novices who live under the authority of Scripture among a community of people where the I is replaced by the We." This is hard work for most contemporary pastors because nothing in their training or habit of life has prepared them for such a vocation. They must learn to:

1. Clarify their own missional ecclesiology—their vision of what God is calling the church to be and do in today's world.
2. Analyze the culture of the congregation, the extent to which the congregation accommodates the larger culture.
3. Identify the motivational level in the system, the degree of openness to change in the congregation, since many congregations at this moment are not ready for a transformational journey.
4. Identify leaders and potential leaders in the congregation who are alert and open to ideas and enlist these persons in a missional transformation team whose task specifically is to help the congregation become ready for this journey.
5. Commit themselves to utilizing participative decision-making processes, those processes that follow the rule of Paul so that no one is left out or left behind.
6. Build a denominational support system; missional transformation requires external support for the pastor and congregation. Most regional denominational bodies can learn to provide such support, including providing congregations with skilled consultant support, as part of their own missional role.
7. Build a process plan, in consultation with their new missional transformation team, to guide the church into a missional orientation.\* This is a long-term journey and should be expected to take at least three to eight years, if not longer.
8. Establish high performance goals for the pastor's and congregation's ministry.
9. Develop the technical competencies required for transformation leadership, such as strategic planning, guiding performance, theological reflection, teaching adult groups, developing work groups as high performing teams.

10. Providing support for all persons and teams in leadership roles.
11. Practicing receptivity to the ideas and impressions of the congregation.
12. Supplying teams and work groups with the information and resources they need to do their work.

If all of these steps are taken, and consistently practiced by pastors and other key leaders, slowly but surely the congregation will enter into the process of planned missional transformation. A renewed faithful and fruitful missional congregation will be the result.

\* The 5-phase process designed and tested by the Center for Parish Development includes:  
**Phase 1:** Build readiness for the missional transformation journey, involving the congregation broadly in Bible study from the perspective of a missional ecclesiology.

**Phase 2:** Build a profile indicating how the dominant culture is grasping the congregation.  
**Phase 3:** Discern God's vision for the world and for this congregation and develop this into a missional strategy for the congregation complete with a written vision, a role and mission statement, key result areas and goals, key populations to be enlisted and affected by the congregation, and a statement of the congregation's guiding beliefs and values.  
**Phase 4:** Identify and learn to practice those Christian practices that will enable the congregation more faithfully to incarnate the gospel.  
**Phase 5:** Reinforce all these learnings and constantly engage in processes of discernment and renewal.  
 This process requires a commitment of at least three years of continuous engagement by the congregation.

## INLEIDING

### Oei, het G-woord valt

Thema-inleiding door Willemien Boot

**Het G-woord: in de kerk lijkt GELD een taboewoord. 'Daar hebben we het niet over'. De WKO-Nieuwsbrief spreekt er wel over. Kerkelijk opbouwwerkers hebben met geld te maken op verschillende niveaus**

- **De financiering van nieuwe initiatieven**
- **Advisering over bezuiniging en vernieuwing in bestaande gemeenten en parochies**
- **De financiering / het voortbestaan van de eigen werkplek: 2<sup>e</sup> lijnswerk is kwetsbaar; veel plaatsen voor kerkelijk opbouwwerk zijn verdwenen.**

U vindt interviews met Nienke van Dijk over geld in een grote-stadsgemeente, met Marianne Ruigrok van het SkaN-fonds over waarom wel of niet subsidiëren van kerkelijk werk en met J. Iskariot over verkwisting. Een analyse van een driejarig project dat niet werd voortgezet: waarom kwam er geen geld meer? Wij vermoeden dat dit voorbeeld niet uniek is. Tips

voor fondswerving krijgt u ook. En twee artikelen uit de katholieke en protestantse wereld: welke rol speelt geld?

Reacties op het thema graag naar [info@wvko.nl](mailto:info@wvko.nl) – wellicht biedt het thema stof voor een studiedag?

## INTERVIEW

### Het G-woord in de kerk

#### over geld, diaconaal werk en grote-stadskerken.

Willemien Boot interviewt Nienke van Dijk, directeur STEK, voor stad en kerk, Den Haag

**Hoe vertaal je klassieke begrippen als barmhartigheid en gerechtigheid in diaconale projecten anno nu en waar vind je daarvoor geld? Nienke van Dijk, directeur van STEK, voor stad en kerk, Den Haag, over geld en geloof in een grote stadskerk, dood geld, levend geld, eigen kerkelijk geld, subsidies van overheid en fondsen, caritas of een gemeenschap van gelijken.**

“De meeste wijkgemeenten in de grote stad krijgen hun begroting niet meer rond”, stelt Nienke van Dijk, van STEK, Den Haag. “Of het nu de kerken van Den Haag, Amsterdam, Utrecht aangaat: er moet geld bij of ze gaan inkrimpen. Vaak is er een vacaturestop, of moet er eerst intern geworven worden - hier noemen we dat ‘vissen in de Haagse vijver’.

In de kerk hoor je wel het onderscheid tussen dood en levend geld, niet zulke goede termen, want met dood geld kun je ook levendig handelen! ‘Dood geld’ slaat op geld uit legaten, bezit aan grond, huizen, beleggingen. Net als anderen voelen kerken de effecten van de terugloop van de beurs: beleggingen brengen minder op, en juist uit de rente op de beleggingen wordt veel kerkelijk diaconaal werk gefinancierd. Het ‘levende’ geld komt van de huidige kerkleden, en vooral van de ouderen onder hen, via collectes en giften. Deze stroom wordt kleiner.

Ook de relatief grote diaconie van Den Haag moet begrenzen hoeveel ze wil interen op dat vermogen aan ‘dood’ geld. Er zijn verplichtingen: via STEK zijn er nu zo’n 50 mensen in dienst voor allerlei diaconale projecten en stedelijk werk. Fe Diaconie betaalt daarvan zo’n 80 %. Je hebt salarissen, exploitatiekosten, inflatiecorrectie.

Zou de Haagse diaconie doorgaan zoals tot voor kort, dan is het vermogen in 20 jaar op. We bezuinigen nu 1 ton per jaar, in drie jaar betekent dat 6 fulltimers minder (en locaties en activiteiten).”

#### **Hoe doe je dat, snoeien in ‘goeie dingen’?**

“We zijn met de diaconie, stedelijk en met de wijkdiaconieën, een beleidscyclus ingegaan en hebben samen criteria geformuleerd, zodat het

niet van een toevallige vacature afhangt of werk doorgaat of stopt.

*STEK ondersteunt werk voor mensen in de marge, waar elders geen geld voor is en dat een verbinding met ons geloof en de wijkgemeentes heeft*

Wat we gaan afstoten is werk waar elders financiering voor te vinden is, zoals Exodus, het Vadercentrum, vakanties voor gehandicapten. Werk dat geen relatie met de christelijke gemeente meer heeft en werk dat niet over mensen in de marge gaat, ondersteunen we ook niet meer. Dus wel: werk voor mensen in de marge, waar elders geen geld voor is en dat een verbinding met ons geloof en gemeentes heeft. Maar we beperken het wel. We hebben geen ‘open-einde-regelingen’ meer (‘doe maar, er is altijd wel geld voor ons project’), en ook projecten zijn meer gefaseerd: opbouwen, consolideren, overdragen. Ze gaan niet door tot de jongste dag.”

#### **Hoe kies je in het diaconaat?**

“Doordat we nu moeten kiezen komen we tot nieuwe gesprekken - een oud-penningmeester zei zelfs: ‘dat had veel eerder moeten!’ Toen ik hier vier jaar geleden kwam aan het eind van de hoogconjunctuur was er steeds een batig saldo, wat iedereen gënant vond. Dat werd dan als extraatjes over een paar projecten verdeeld. Maar nu moeten we serieus praten: hoe missionair zijn we eigenlijk? Hoe toegankelijk zijn we voor andere groepen, met geen of een andere geloofsachtergrond? Hoe laten wij onze eigen identiteit zien? We zijn diaconie, geen welzijnswerk. Barmhartigheid en gerechtigheid,

dat zijn toch de uitgangspunten. Die vertalen zich in aandacht, contact, zonder gedwongen winkelnering. Het is geen 1900 meer, toen je eerst geregeld naar de kerk moest voor je een broodpenning kreeg!

We vragen bij projecten naar de terugkoppeling naar de (wijk)gemeente, bestuurlijk maar ook inhoudelijk (levensbeschouwelijke thema's). Van sommige projecten kun je zeggen dat ze 'kerk' geworden zijn. Bij andere is de afstand groot: dan gaat de kerkelijk werker wel naar de bewonersorganisatie maar nooit naar de kerkenraad. De Voedselbank deelt voedselpakketten uit en doet dat hier in Den Haag vanuit een aantal kerken. Daardoor gebeurt er iets, met de uitdelers, de ophalers, het gebouw. Durf je dat aan? Komt er iets van die gedroomde gemeenschap van gelijken te voorschijn? Of blijft het caritas, liefdadigheid? Mensen die wat krijgen, willen ook graag wat terugdoen, brengen eten mee, klussen wat. Ik hoop dat mensen durven, er onbekommerd in zijn: iedereen draagt wat bij, iedereen ontvangt iets.

*Komt er iets van die gedroomde gemeenschap van gelijken te voorschijn? Of blijft het caritas, liefdadigheid?*

### **Hoe kijken anderen daar tegen aan?**

Intern zijn we heel erg bezig met gesprekken over keuzes en inkrimpen, maar buiten heerst toch nog het beeld: 'dat is een rijke diaconie, die heeft wel geld'. Nu protestants Den Haag gefuseerd is hebben we regelmatig overleg met alle penningmeesters van de wijkdiaconieën. De hervormden waren al gewend aan een grote stedelijke diaconie, de gereformeerden hadden sterkere wijkdiaconieën en minder centraal geregeld. Nu maakt elke wijkdiaconie een eigen begroting. Ze betrekken gemeenteleden meer bij collectes. Vroeger was er 'een collecte voor de diaconie', punt, elke week. De bedoeling is nu dat de wijkgemeentes zelf de collectes gaan aankondigen: 'deze week is de collecte voor het straatpastoraat' en vertelt iemand wat daar gebeurt. En volgende week weer een ander project.

De wijkdiaconieën hebben meegedacht over de criteria om de tering naar de nering te zetten. We

hadden een grote sessie waarin we de criteria en de projecten naast elkaar hebben gelegd en er was een verrassende eensgezindheid welke projecten we vooral moeten houden, welke we zullen afstoten en voor welke we op zoek gaan naar extern geld.

Er is wel eens spanning met wijkgemeenten en andere centrale organen zoals de Algemene Kerkenraad en de kerkrentmeesters. Den Haag heeft 17 predikanten; bij STEK werken zo'n 50 mensen, op het bureau en op acht locaties." 'Wij moeten bezuinigen en zij nemen nieuwe mensen aan'. 'Wat levert het STEK-werk ons op?' 'Het werk in de tweede lijn (adviseurs voor gemeentewerk, jongerenwerk, vrijwilligers) is wel aardig, maar 'meer handen aan het bed' hebben we liever'.

Nienke: "We merken een verschuiving naar een soort mengvorm van 1e en 2e lijns-werk. Zo heeft een diaconaal werkster haar bureau op STEK, maar werkt voor drie vaste wijken, organiseert daar ook zelf wat, adviseert niet alleen, is ook voorgesteld aan de gemeenten in een viering. Nu voelt ze als 'eigen, een van ons'. Ook binnen STEK is het wel eens spannend: ooit waren er 11 verschillende instellingen, waarvan de hervormde diaconie de grootste was - en de grootste geldschieter. Nu bezuinigt de diaconie en dat heeft ook repercussies bij de andere participanten. De vacaturestop - alleen intern opvullen mag - is wel een harde noot om te kraken. Anderzijds kunnen we nu we een organisatie zijn, makkelijker subsidies werven bij fondsen en bij de gemeente. Je moet dan meer bij de actualiteit aansluiten - waar wil de overheid op dit moment geld insteken en voor hoe lang. Een paar voorbeelden:

De gemeente Den Haag wil de dialoog tussen bevolkingsgroepen op gang brengen, zeker na de moord op Van Gogh en de operatie in het Laakkwartier. Als STEK doen we mee vanuit onze eigen specialismen. We brachten een offerte uit om 14 van de geplande 40 bijeenkomsten te organiseren, door kerkelijk werkers / professionals, door de Kinderwinkel, het Vadercentrum.

Migrantenkerken werden zichtbaar bij de gemeente Den Haag toen ze protesteerden tegen de manier waarop hun kerken uit gemeentelijke huisvesting werden gezet, vanwege brandveiligheid of een bestemmingsplan. STEK



ondersteunde de migrantenkerken al bij huisvestingsvragen, dient daarvoor nu een offerte in bij de gemeente, en gaat onderhandelen. Zo proberen we werk dat we al doen extern betaald te krijgen.

Vanuit STEK helpen we mensen die geen goede papieren hebben en daarvoor krijgen we geld van de overheid die dat zelf niet kan doen - en af en

toe zeggen we dat voor de helderheid weer even: “u weet dat we hiermee ‘illegale’ mensen helpen?” “Dat weten we.”

Het kan best dat de overheid over een paar jaar de accenten weer anders legt, dus dat houdt ons ook alert.”

Meer info op [www.steknet.nl](http://www.steknet.nl)

## ARTIKEL

### De Kerkwinkel: Van idealen naar praktijk

Gerdine Verhoog, studeerde Culturele en Maatschappelijke Vorming

**In september 2000 had ik na een aantal maanden intensief en hard werken in het kader van een stageproject het eerste exemplaar van een door mij geschreven onderzoeksrapport in handen. Een onderzoeksrapport waarvan ik, toen het eenmaal klaar was, wist dat het kon zorgen voor gevolgen die ik als onderzoeker niet mocht laten meewegen in mijn analyse, maar die ik als persoon graag anders had gezien.**

Het was het rapport: ‘De Kerkwinkel – Centrum voor aandacht en informatie van de kerken in Grotestad, 1996-2000 – Een evaluatie’.

Een aantal maanden daarvoor was mij als studente Culturele en Maatschappelijke vorming aan de Hogeschool van Grotestad, én als aankomend professional, gevraagd een onafhankelijk en objectief onderzoek uit te voeren binnen een organisatie die werkte vanuit een ‘kerkelijke’ inslag, en mijn bevindingen te presenteren in een onderzoeksrapport. Omdat ik sympathie had voor een initiatief dat christelijke idealen wilde vertalen naar écht iets betekenen voor mensen, was mijn interesse snel gewekt. Ik nam de opdracht aan, en in mei 2000 maakte ik kennis met de bestuurders en medewerkers van De Kerkwinkel.

Doel van het onderzoek was het verschaffen van inzicht in het functioneren en de ontwikkeling van de stichting in de eerste drie jaar van haar bestaan. Hoe had de stichting haar idealen in de praktijk gestalte gegeven? Dit inzicht zou een ondersteuning moeten zijn bij het besluit over het al dan niet voortzetten van de Kerkwinkel, en handvaten moeten voortbrengen om bij voortzetting eventueel gewenste veranderingen binnen het project aan te brengen. Bovendien zou het rapport dienen als rapportage aan diverse ‘geldgevers’ waarvan De Kerkwinkel hoopte dat

zij het project draaiende zouden gaan houden. Later bleek dat deze onderzoeksopdracht en het uiteindelijke onderzoeksrapport bij hebben gedragen aan de ondergang van De Kerkwinkel. Want juist binnen het vertalen van de idealen naar de praktijk, en rond de middelen die daarvoor nodig waren, bleken er grote problemen te liggen. In dit stuk belicht ik enkele aspecten van die problemen.

#### De organisatie

De oorspronkelijke doelstelling van De Kerkwinkel was: ‘Het centrum beoogt een steunpunt van de kerken te zijn en kenmerkt zich door het geven van aandacht, informatie en dienstverlening aan mensen met vragen omtrent geloof en zingeving.’ Deze doelstelling was vertaald in drie kernfuncties:

1. Het geven van persoonlijke aandacht door het voeren van, in beginsel eenmalige, pastorale gesprekken;
2. Het geven van informatie over onderwerpen en activiteiten die te maken hebben met geloofs- en levensvragen;
3. Het desgewenst in contact brengen (verwijzen) van mensen met pastores en geestelijk verzorgers, kerken, religieuze gemeenschappen en hulpverlenende instanties.

Aan deze drie functies werd gestalte gegeven vanuit een winkelconcept. De Kerkwinkel was

destijds gevestigd in de Winkelstraat in Grotestad waar men een pand had ingericht als winkel, compleet met etalage, toonbank, 'lees-tafel' en koopwaar. Er bevonden zich spreekkamers in het pand en voor de nodige informatie was er een kleine bibliotheek, een folderrek en een computerinformatiesysteem voor de medewerkers.

De medewerkers waren, de coördinator uitgezonderd, allen vrijwilligers die een of meerdere dagdelen per week in de winkel aanwezig waren. Het geheel werd aangestuurd door een bestuur. De coördinator was intermediair tussen dat bestuur en de medewerkers.

De opzet van De Kerkwinkel en het winkelconcept was dat zij op deze manier een plek midden in de stad bood, laagdrempelig en open. Een plek waar zowel de toevallige voorbijganger als mensen die gericht op zoek waren naar dat wat De Kerkwinkel te bieden had, makkelijk naar binnen konden stappen en om hulp dan wel informatie konden vragen. De aanwezige koopwaar, kaarten en boeken, was vooral bedoeld om ook nieuwsgierige winkelaars naar binnen te trekken, met eventueel een gesprek of een herhalingsbezoek als gevolg.

### **Middelen**

Om dit alles te kunnen verwezenlijken, had De Kerkwinkel natuurlijk middelen nodig. Misschien wel het belangrijkste 'middel' dat zij tot haar beschikking had waren de vrijwilligers, die over het algemeen met zeer veel inzet werkten aan het initiatief. Zij waren het die de bezoekers te woord stonden, hielpen en informatie gaven, zorg droegen voor de inrichting en het onderhoud van de winkel. Zonder al deze vrijwilligers kon De Kerkwinkel niet bestaan.

Een tweede noodzakelijk en zeer belangrijk middel, was geld. De Kerkwinkel was voor haar geldelijke middelen voornamelijk afhankelijk van giften en subsidies vanuit de kerken en uit fondsen.

Bij de start van het initiatief kwam er uit deze bronnen redelijk wat geld naar De Kerkwinkel toe. Veel van deze inkomsten waren echter eenmalig. Structurele bijdragen, inkomsten waar De Kerkwinkel elk jaar op zou kunnen rekenen en haar begroting op zou kunnen bouwen, bleven

helaas te veel uit. Gevolg daarvan was dat het einde van het jaar steeds moest worden afgesloten met een tekort. Ook voor het jaar waarin ik mijn onderzoek deed, 2000, was de prognose niet gunstig. Voor het niet slagen in het aantrekken van geldgevers waren diverse oorzaken aan te wijzen, zoals een gebrekkig PR-beleid. Ik wil daar in dit stuk niet verder op ingaan, maar belichten wat volgens mij de dieper liggende problemen waren die het moeilijk maakten om bijvoorbeeld zo'n beleid goed op poten te kunnen zetten.



De financiële situatie gaf aanleiding tot veel onzekerheid voor wat betreft de toekomst. Zowel medewerkers als bestuursleden gaven aan zich zorgen te maken: kon De Kerkwinkel nog wel blijven bestaan?

### **Bestaansrecht**

Tijdens de voorbereidingsfase van mijn onderzoek viel al snel het woord 'bestaansrecht'. De verwachting vanuit De Kerkwinkel was dat mijn rapport zou moeten aantonen of de stichting bestaansrecht had, of eigenlijk: de hoopvolle verwachting was dat mijn rapport zou aantonen dat de stichting bestaansrecht had.

Een problematische verwachting, zo bleek. Buiten dat dit voor velerlei uitleg vatbare woord voor mij moeilijk te onderzoeken was (de implicaties daarvan en de definiëring van de uiteindelijke onderzoeksvraag laat ik hier buiten beschouwing), waren er binnen de organisatie in alle lagen zeer verschillende opvattingen ontstaan over wat dit bestaansrecht zou moeten inhouden.

Want wat is bestaansrecht? Hoe druk je dat uit, zeker wanneer je het hebt over een organisatie als De Kerkwinkel? Meet je je bestaansrecht af

aan de waarde die je toekent aan de idealen vanuit welke je werkt, of moeten die idealen zich eerst vertalen in effecten, resultaten en zelfs cijfers? En als dat laatste het geval is, wanneer zijn de criteria voor het hebben van recht op bestaan behaald?

Deze vragen waren door De Kerkwinkel zelf nooit duidelijk beantwoord. Er was geen eensluidende visie op wat dat bestaansrecht zou moeten inhouden. Buiten de problemen die dat gegeven op termijn binnen de organisatie zou kunnen opleveren, was er een urgenter probleem: ook naar buiten toe, in de richting van de (mogelijke) financiers, was er geen duidelijkheid over de invulling van dat bestaansrecht. En dat terwijl juist die laatsten degenen waren waar, zo bleek, dat bestaansrecht aan getoond zou moeten worden, wilden deze het project (nog langer) financieel ondersteunen. Je zou kunnen zeggen dat het woord bestaansrecht waar het in verband met mijn rapport om ging in de praktijk vooral betekende 'het recht om geld te krijgen om te kunnen (blijven) bestaan'.

### *Wanneer je de wereld van idealen verlaat en die van de harde munt binnenstapt*

Wanneer je de wereld van idealen verlaat en die van de harde munt binnenstapt, dan blijkt al snel dat een woord als 'bestaansrecht' vertaald zal moeten worden naar de eerder genoemde effecten, resultaten en cijfers. Dat is wat bestaande en potentiële financiers willen zien. En daar zaten voor De Kerkwinkel de problemen: in de definiëring van doelstellingen en resultaten, maar ook in de meetbare resultaten zelf.

#### **Definities, doelen en criteria**

Binnen De Kerkwinkel bestond geen duidelijke definitie van wat zij zag als haar bestaansrecht. Men zou het woord 'bestaansrecht' in algemene zin kunnen definiëren als een situatie waarin vooraf gestelde doelen zijn of worden bereikt binnen een bepaalde afgesproken termijn. Vanaf het begin was er binnen De Kerkwinkel het voornemen om na drie jaar het reilen en zeilen te evalueren en daaraan conclusies te verbinden over het voortbestaan van de stichting. Bovendien was er nu ook de wens om de

evaluatie in de vorm van mijn rapport naar buiten te brengen en zo potentiële geldgevers aan te trekken en de huidige te behouden. Maar wanneer men op zo'n manier wil evalueren, zal men vooraf ook moeten afspreken welke uitkomst van die evaluatie men voor ogen heeft. Men moet formuleren wat de concrete (sub)-doelen zijn en welke criteria er gelden om vast te stellen of deze doelen zijn behaald. De Kerkwinkel had tijdens haar drie jaren van bestaan echter nooit dergelijke doelen en criteria gedefinieerd, criteria waar zij na drie jaar aan zou moeten voldoen wilde zij in eigen ogen bestaansrecht hebben.

Als gevolg van deze onduidelijkheid vormden zich in de loop der tijd binnen de organisatie verschillende ideeën over de doelen, de resultaten en vooral over wat men zag als het bestaansrecht van De Kerkwinkel. Deze ideeën kwamen tijdens mijn onderzoek zeer duidelijk naar boven en lieten zich onderbrengen in twee verschillende visies op bestaansrecht.

De eerste visie was dat De Kerkwinkel haar bestaansrecht ontleende aan simpelweg 'er zijn'. Deze visie was gebaseerd op de gedachte dat De Kerkwinkel haar idealen had verwezenlijkt door in de stad aanwezig te zijn in de vorm van een winkel waar een ieder terecht kon met hulp- of informatievragen. En wanneer er ook maar één persoon op deze manier geholpen kon worden, of zelfs wanneer alleen die mogelijkheid er was, dan was het doel van De Kerkwinkel dus behaald. Er zijn voor de mensen, een plek bieden voor gesprek en aandacht, dat was tenslotte waar De Kerkwinkel voor was opgezet. De 'aanhangers' van deze visie hechtten dus niet zoveel waarde aan concrete resultaten of cijfers, het feit dat De Kerkwinkel bestond, was genoeg om ook het récht te hebben te bestaan.

De tweede visie hoorde ik wat vaker, vooral onder de vrijwilligers die in de winkel werkten. In die visie was het bestaansrecht wél afhankelijk van resultaten en cijfers. Want alleen er zijn was in die gedachtegang niet genoeg, er moest ook iets gebeuren: er moesten wel mensen zijn die daadwerkelijk gebruik maakten van het gebodene. Wanneer dit niet of onvoldoende gebeurde, dan viel de reden weg voor het bestaan van De Kerkwinkel. Dan had zij in deze visie geen bestaansrecht.

De mensen die de tweede visie onderschreven waren het somberst over de toekomst van De Kerkwinkel. Zij keken naar resultaten en cijfers, en de enige meetbare cijfers die iets konden vertellen over de resultaten van De Kerkwinkel waren de bezoekersaantallen.

### **Behoeftte aan resultaat**

In 1999 kwamen er per maand gemiddeld 23.5 bezoekers in de winkel, bij een vijfdaagse winkelopening ongeveer één bezoeker per dag. In heel 1999 was het totaal van bezoekers plus het aantal telefoontjes naar de winkel 351. Van dit aantal ging het 82 maal om het voeren van een gesprek en 109 keer om een vraag naar informatie, de kernfuncties van De Kerkwinkel. De overige 160 bezoekers of bellers ging het om andere zaken, zoals het vragen naar de weg. Dieper wil ik hier niet ingaan op de cijfers zelf. In mijn rapport schreef ik dat het moeilijk was om vast te stellen of de cijfers tot tevredenheid konden stemmen, want ook op dit gebied waren er geen criteria voor handen. Er was tenslotte niet vastgelegd wat ‘genoeg’ of ‘te weinig’ precies was, zelfs niet of deze constatering er überhaupt toe deed. De enige meetlat die ik had was die lat die de mensen van De Kerkwinkel zelf langs deze resultaten legden.

Hoewel de reacties verschillend waren, waren ze overwegend negatief. Velen vonden het aantal bezoekers onvoldoende en velen zagen hierin een reden om aan de werkwijze en/of het bestaansrecht van De Kerkwinkel te twijfelen. Men vroeg zich bijvoorbeeld af of er wel behoefte was aan een initiatief als De Kerkwinkel. Anderen stelden vragen bij de manier waarop De Kerkwinkel bekend werd gemaakt bij het publiek en de eventuele doelgroep. Hoe dan ook, de stemming was onder velen niet hoopvol op een verbetering van de situatie.

Dit alles had gevolgen voor het functioneren van een van de belangrijke middelen van de organisatie: de vrijwilligersgroep. Goede krachten waren vertrokken en velen raakten gedemotiveerd. Ook gingen er stemmen op dat De Kerkwinkel meer een onrmoetingsplek was geworden voor de vrijwilligers in plaats van de mensen voor wie het initiatief eigenlijk bedoeld was. Het gevaar dreigde dus dat de schouders onder de organisatie, de vrijwilligers, zouden

beginnen te wankelen.

Maar ook met betrekking tot het andere middel, geld, school er gevaar. Er was immers tekort en wanneer de financiële situatie niet zou verbeteren, was De Kerkwinkel haar toekomst niet zeker. De tegenvallende bezoekersaantallen stemden ook op het gebied van fondsenwerving niet hoopvol.

Deze twee gevaren waren een grote bedreiging voor het voortbestaan van De Kerkwinkel. In inzet en bezieling zit vaak nog wel wat rek, in geldelijke middelen een stuk minder.

### **Gevolgen**

Op de vraag ‘Heeft De Kerkwinkel haar doelen behaald?’ heb ik destijds in mijn rapport geschreven dat hier geen eenduidig antwoord op te geven viel door het gebrek aan eenduidigheid in de visie op de doelen en criteria die ik eerder in dit stuk noemde. Immers, wanneer men uitgaat van de eerder beschreven visie die uitging van ‘het aanwezig en beschikbaar zijn’, was de vraag met een ja te beantwoorden. Maar kiest men voor de andere benadering en wordt er gekeken naar de resultaten en de gevoelens daarover binnen de organisatie, dan kan er gezegd worden dat de doelen onvoldoende behaald waren. Voor het bepalen of De Kerkwinkel zinvol was en recht van bestaan had zou dus eerst moeten worden gesteld waarop die zinvolheid en dat bestaansrecht zouden moeten berusten.

Ik heb destijds geen waardeoordeel uitgesproken over de twee bestaande visies, en dat doe ik nu ook niet. Het was, en is nog steeds niet, aan mij om een waardeoordeel te vellen over het bestaansrecht van De Kerkwinkel. Beide visies waren gerechtvaardigd en logisch. Het is tenslotte een enorm moeilijke vraag: wanneer heeft een op idealen gestoelde organisatie recht van bestaan? Het blijft een kwestie waar men een stevige discussie over kan voeren.

In het geval van De Kerkwinkel was de toekomst van deze discussie helaas negatief voor haar voortbestaan. Kort na het verschijnen van mijn rapport besloot het bestuur om De Kerkwinkel niet voort te zetten. Ik heb destijds geen inzicht gekregen in de motieven die hierbij een rol hebben gespeeld. Het zou mij echter verbazen als de negatieve gevoelens onder diverse medewerkers, de financiële situatie en

het ontbreken van zicht op verbetering daarin geen rol hebben gespeeld.

### **Van idealen naar praktijk**

In het begin van dit stuk stel ik dat je in deze zaak zou kunnen zeggen dat het woord bestaansrecht in de praktijk voor een groot deel betekende 'het recht om geld te krijgen om te kunnen (blijven) bestaan'. Ik denk dat aangenomen mag worden dat dit recht De Kerkwinkel niet meer was gegund.

Was het bij de start van het initiatief nog mogelijk kerken en instanties te enthousiasmeren met de voor ogen staande doelen en plannen, drie jaar later wilden de geldgevers iets anders zien. Nu moesten er aantoonbare resultaten worden gepresenteerd die van dusdanige aard waren dat derden geld zouden willen stoppen in het voortbestaan van De Kerkwinkel.

### *Hoe verwerk je liefde voor de medemens in een tabel of grafiek?*

Want organisaties en mensen die geld geven willen toch op de een of andere manier een resultaat zien van hun financiële inspanningen. Een kwalitatief resultaat, maar vaker wel dan niet vooral ook een kwantitatief resultaat. Het is duidelijk dat veel zaken binnen De Kerkwinkel niet op die manier uit te drukken waren. Hoe meet je idealen? Hoe verwerk liefde voor de

medemens in een tabel of grafiek? Echter, de resultaten die wél in cijfers konden worden uitgedrukt werden zowel binnen als buiten de organisatie als onvoldoende ervaren.

Hadden deze problemen voorkomen kunnen worden? Het is mijn voorzichtige overtuiging dat een aantal zaken in ieder geval het risico op deze afloop hadden kunnen verkleinen. Een duidelijke definitie van de doelen en criteria zoals eerder in dit stuk genoemd en een heldere communicatie daarvan binnen én buiten de organisatie lijken mij essentieel. Op deze manier staan alle neuzen binnen de organisatie dezelfde kant op en weet men waar men mee bezig is. Nodige aanpassingen in de werkwijze zijn dan ook makkelijker te maken. Maar ook de mensen en organisaties waarvan men hoopt dat ze een initiatief geldelijk willen ondersteunen weten dan waar ze aan toe zijn. Men kan afspraken maken, en steeds weer met een duidelijk verhaal naar buiten treden. Maar er kan ook worden uitgelegd dat de idealen waar het initiatief op gestoeld is, hoewel niet uit te drukken in cijfers, een zeer belangrijk deel uitmaken van het 'bestaansrecht'. Een goed verhaal met een stevige basis is denk ik de enige manier om derden bij dit soort initiatieven te betrekken en te behouden.

Het is slechts een gedachte van mijn kant. Verder kan ik alleen maar hopen dat initiatieven zoals De Kerkwinkel een kans zullen blijven krijgen om mooie idealen om te zetten in een nog mooiere werkelijkheid.

## INTERVIEW

### **Fondsen trots op kerkelijk werk**

Willemien Boot interviewt Marianne Ruigrok, stafid en beleidsmedewerker SKaN-fonds

**Ook in kerken wordt steeds vaker projectmatig gewerkt en daar horen projectsubsidies bij. Het ene bestuur is veel slimmer in het binnenhalen van subsidies en vinden van fondsen dan het andere. Soms moet zelfs de projectwerker achter haar eigen geld aan...**

Hoe ziet het er van de andere kant uit? Hoe denkt een fonds over het subsidiëren van kerkelijk werk? Wat is voor hen belangrijk? We vroegen het Marianne Ruigrok - Van der Valk, stafid en beleidsmedewerker van het SKaN-fonds.

Het SKaN-fonds is een middelgroot fonds met 1600 aanvragen per jaar voor projecten in

Nederland, Antillen en Suriname, maar ook elders; hiervan wordt 50 % toegekend, ook veel buiten de kerk. Vandaar dat de oude naam Stichting Katholieke Noden niet meer gebruikt wordt. Recent was het SKaN-fonds betrokken bij 7maal7, dat projecten van diaconieën van verschillende Amsterdamse kerken zichtbaar en presenteerbaar maakte.

### **Waar let een fonds op wanneer een aanvraag binnenkomt?**

“Transparantie is belangrijk voor een fonds zelf, maar ook voor de projecten, die subsidie vragen. In de kerk zijn de projecten soms erg klein, en de besturen niet altijd even ervaren, om geld te werven of een werkgevers-rol te vervullen. Projectmedewerkers gaan van de weeromstuit soms zelf fondsen werven. Ook is het verschil tussen betaalde en vrijwillige krachten wel eens diffuus: hoe kun je elkaar dan kritiseren? Fondsen als SkaN hechten aan onderscheid tussen bestuurders en uitvoerders van een project. De uitvoerder doet het werk, de besturen scheppen de voorwaarden. Een bestuur kan aan de uitvoerder bepaalde eisen stellen (kwaliteit, resultaat). Het fonds betaalt aan de eindverantwoordelijke bestuurder, niet aan de uitvoerder. Het is voor fondsen niet aantrekkelijk direct geld beschikbaar te stellen aan projectuitvoerders. Dan is er geen mogelijkheid tot controle en correctie.”

Marianne Ruigrok geeft bij de VSB les in onderhandelen: “Ik merk het als iemand voor zijn eigen salaris zit te onderhandelen. Dan kunnen wij als fonds geen vraag meer stellen bij het project of je ziet bij de werker al langs flitsen: ‘dat kost mij geld!’ Dan kunnen ze het project niet meer goed overbrengen. Een bestuur moet onderhandelen, niet de werker.”

In het voorjaar 2005 gaf ze met Ellen Hogema twee maal een cursus fondswerving voor de STVA, met elke keer 20 mensen uit het kerkelijk-diaconale circuit. “Het is ook eigenbelang van SkaN: wij hebben belang bij goede aanvragen”, zegt Marianne. “We denken dus actief mee in de professionalisering. Goede vragen stellen over projecten vinden we ook onze taak. Is er continuïteit mogelijk, is het project helder geformuleerd (zijn de behoeften gemeten, zijn gewenste resultaten en weg erheen helder), wordt het bestuurlijk goed gedragen, kloppen de financiën, wat dragen ze zelf bij? Kan deze groep het project ook zelf dragen of moeten we samenwerking aanraden? En uiteraard: past de vraag binnen onze SKaN-doelen?”

Ze pakt als voorbeeld een boekje erbij: Urban Mission, samenwerken met mensen die niet gezien of gehoord worden, een uitgave van de

fondsen SkaN en Porticus, beide werkend vanuit een christelijk-sociale achtergrond. “Er gebeurt goed werk, alleen ... wie weet dat? Hoe kun je het zo presenteren bij kerken, bedrijven en lokale bestuurders dat die mee willen werken?”



In dit boekje geven wij als financiers aan waarom we ervoor kiezen juist dit werk te steunen. Het boekje is niet geschreven door de werkers zelf (‘dan blijven jullie in je eigen taal spreken’) en het is professioneel vormgegeven. Hiermee kunnen besturen de boer op.”

Het Netwerk Urban Mission ontwikkelt zich nu van een werkersoverleg naar een projectenorganisatie, werkt aan visie en ontwikkelt nieuwe thema’s, biedt de lokale projecten bestuursondersteuning, en de werkers training en scholing. “Ga je als werkers steeds zelf thee drinken bij je doelgroep of train je vrijwilligers om dat te doen?”. Kerk- en buurtwerk is vanouds niet zo gericht op resultaat, meer op nabijheid, presentie. Met de toenemende projectfinanciering kan dat wringen - of voor een omslag zorgen, stimuleren na te gaan denken voor wie je werk een verschil maakt, constateert Marianne.

### **We proudly present...**

Een vergelijkbare aanpak volgde het SkaN-fonds in Amsterdam voor diaconale projecten: hoe kun je die laten zien aan stadsbestuurders, fondsen, loterijen, bedrijven? Hoe maak je vlot zichtbaar wat gebeurt? Niet in lange jargon-nota’s, maar met moderne middelen: grappige DVD, mooi boekje (veel foto’s, veel info in weinig tekst), een website. Wie verwacht nu een kerkelijke gymclub onder de metro in de Bijlmer met als meetbaar resultaat dat je beter kunt zingen? Kijk op [www.7maal7.nl](http://www.7maal7.nl) en geniet van filmpjes van projecten, maar kijk ook eens hoe bondig de informatie is.

Marianne: “Veel projecten zijn aangeschreven: ‘maak zichtbaar wat je doet, hoeveel mensen bereiken jullie en welke, met hoeveel betaalde krachten en uren en hoeveel vrijwillige krachten en uren?’ Zo maak je het maatschappelijk rendement zichtbaar. Dat is redelijk nieuw in de

kerk. Bovendien stimuleert 7maal7 de kennismaking tussen projecten: nieuwsgierigheid naar de aanpak van de ander en de resultaten. ‘Als ik het nou iets anders inricht, heb ik veel meer rendement’ - dat kunnen zowel werkers als bestuurders zich realiseren. ‘Zij doen heel vergelijkbaar werk op een andere plek: kunnen we een match maken?’.”

De naam 7maal7 verwijst ook naar de achtergrond van de projecten: de Zeven Werken van Barmhartigheid worden vermenigvuldigd tot 7maal7, een getal dat volheid aanduidt in de Bijbel.

“Met presentaties als het Urban Mission boekje en het multimediale 7maal7 kunnen kerkelijke projecten en de met hen meedenkende fondsen laten zien dat ze trots kunnen zijn op goed werk, dat ze dat modern presenteren, met aandacht voor de traditie waarin ze staan.”

### **Mag het wat kosten?**

De vraag naar rendement stimuleert ook het denken over de eigen bijdrage. ‘In de kerk is alles gratis’. ‘Oh nee, geen entreegeld.’ ‘Alle migranten zijn arm en hun activiteiten moeten dus 100 % subsidie krijgen.’

Marianne ziet dat genuanceerder: “Als je een vereniging opricht, moet je in principe zelf je

eigen activiteiten betalen, contributie heffen, structureel zelfstandig zijn. Of je nou een visclub, een moskee, een vrouwenbond of een kerk bent.

Fondsen financieren nooit structureel. Wat ze wel interessant vinden, zijn nieuwe dwarsverbanden: als bv kerk, moskee en visclub samen zouden werken en daarmee een meerwaarde in hun buurt realiseren, contacten tussen zelforganisaties leggen.”

### **Achterover leunen**

“Als fonds moet je ook eens achterover leunen, het veld overzien en denken: hé, de meeste aanvragen komen al tijden uit de zelfde hoek, maar waar zitten nú de vergeten groepen? Wie neemt het op voor oudere autochtonen die hun buurt niet meer terug kennen, voor draaideurpatiënten in de psychiatrie? Een fonds maakt ook daarin beleid.

Meer informatie over fondsen en genoemde projecten

[www.skanfondsen.nl](http://www.skanfondsen.nl)

[www.fondsenboek.nl](http://www.fondsenboek.nl)

[www.7maal7.nl](http://www.7maal7.nl)

Boekje Urban Mission (2003) bestellen bij [bidriessen@hetnet.nl](mailto:bidriessen@hetnet.nl)

## **Tips voor fondsenwerving**

Willemien Boot

### **Fondsen werven heb ik geleerd van iemand die vrolijk zei: ‘Er is geld genoeg in Nederland, ik krijg het alleen nog niet op mijn rekening.’**

In een fondswervingsbrief staat op driekwart, maximaal 1 A-viertje wie de organisatie is / van wie de organisatie is

- X wat ze wil organiseren
- X wat ze daarmee wil bereiken (doel, doelgroep)
- X wat ze daaraan zelf bijdraagt (geld, vrijwilligersuren, gratis gebouw etc)
- X wat ze nog te kort komt en welke bijdrage ze van dit fonds vraagt
- X welke fondsen verder aangeschreven zijn (i.v.m. doorsluizen)
- X waarom de activiteit voor juist dit fonds interessant kan zijn. Zie het Fondsenboek

X en uiteraard de gegevens, naam organisatie en contactpersoon (penningmeester bv), adres, tel, mail; giro of banknummer

Als bijlage is er altijd een begroting van inkomsten en uitgaven (dat eerste, de inkomsten / het dekkingsplan, vergeten beginners nog al eens).

Fonds A kan aanvraag doorsluizen naar fonds B: ‘leuk project, maar ons budget hiervoor is op, kunnen jullie wat doen?’

### **Fondsenboek:**

- X jaarlijkse uitgave FIN, Vereniging Fondsen in Nederland, bij Walburg Pers, Zutphen. Zakelijke gegevens van fondsen, waaronder criteria voor toekenning. Een investering die zich snel terugbetaalt.
- X [www.fondsenboek.nl](http://www.fondsenboek.nl). Van daaruit doorklikken naar aangesloten fondsen met eigen website - daarop vaak een aanvraagformulier.

**Tips op [www.fondsenboek.nl](http://www.fondsenboek.nl):**

Geef uw brief een persoonlijk cachet. Algemene "rond-schrijf-brieven" spreken maar weinig mensen aan. Zorg ervoor dat op de eerste pagina van uw brief bondig staat uitgelegd wie u bent, wat u vraagt en waarom u dit fonds benadert.

Zorg er ook voor dat de gegevens over uw financiële positie en aangaande het verzoek dat u voorlegt, helder zijn en kloppen. Begroting één dekkingsplan helpen daar bij.

Wees open over uw verdere fondsenwerving. Bied bijvoorbeeld aan nadere informatie te zenden zodra één van de andere fondsen die door u benaderd zijn, een besluit genomen heeft.

Vergeet niet uw naam, adres, woonplaats, telefoonnummer, contactpersoon te vermelden.

Bied aan nadere gedetailleerde gegevens desgewenst toe te zenden en geef bijvoorbeeld aan welke informatie u heeft (jaarverslag, jaarcijfers, statuten, uittreksel KvK, etc).

INTERVIEW

**Verkwisting?**

Interview met Judas Iskariot, penningmeester BBI, door Kees de Groot

**Er is onenigheid ontstaan binnen de Jezusbeweging. Jezus en zijn twaalf getrouwen waren juist aan het eten bij een bevriende inwoner van Bethanië bij Jeruzalem, toen een vrouw de eetzaal binnenkwam en de prominente gast zwijgend begon in te smeren met een exquisite nardusbalsem. Naast bijval voor de eer die zij Jezus bewees, rees er ook kritiek op deze enorme geldverkwisting. De verkoopwaarde stond gelijk aan vier weken voedsel voor zestig man, aldus een commentator. Wij spreken Judas Iskariot, penningmeester van de Beweging tot Bevrijding van Israël (BBI).**

*Vanwaar deze kritiek op een toch zo mooi gebaar?*

"Kijk, natuurlijk is Jezus het meer dan wie ook waard om een feestje voor te bouwen. Maar het gaat uiteindelijk natuurlijk niet om hem. Het gaat om de zaak waar we voor staan: bevrijding van héél Israël en een koninkrijk van en voor de armen. Daar is deze geldsmijterij natuurlijk slecht in te passen."

*Dat is wel heel nuchter gesproken. Zonder het charisma van een man als Jezus zou uw bevrijdingsbeweging natuurlijk altijd die splintergroepering van de jaren twintig zijn gebleven.*

"Eh ... Dat is misschien juist. Maar het is erg gevaarlijk wanneer één lid van de BBI - ik houd niet van de naam 'Jezusbeweging' - alle aandacht

krijgt. Kijk, het begint met één vrouw die haar sympathie wil tonen - en begrijp me goed: ik heb daar alle respect voor. Maar voor je het weet is iedereen vergeten waar het nu allemaal om ging. En daar wil ik voor waken. Waar ik bang voor ben is dat één voorvechter het voorwerp van een persoonscultus wordt en we weten allemaal waar dat toe geleid heeft. Trouwens, Jezus zelf moest ook nooit iets hebben van veile vleiërij."

*Dan denkt hij daar nu blijkbaar anders over. Hij noemde het een goed werk en verbond haar daad met de centrale boodschap van de Jezusbeweging.*

"Of hij die link zo sterk heeft gelegd, weet ik niet. Maar als u hier een verschil van mening constateert kan ik dat niet ontkennen. Ik sluit niet uit dat Jezus zich heeft laten meeslepen en



uiteindelijk toch is gezwicht voor de bekoring van de roem.

*Volgens mij bent u gewoon jaloers.*

"Moet ik hierop reageren?"

(eerder verschenen in *Start Magazine* van Youth for Christ Nederland)

ARTIKEL

## Geld op zich is niet het probleem

Mr. Petra M. M. Stassen, als jurist verbonden aan enkele RK bisdommen.

**Wie de kerk (alleen) ziet als een geloofsgemeenschap heeft weinig of geen affiniteit met vragen van juridische of financiële aard. In deze groep zitten de mensen die mij vragen waar een kerk überhaupt juristen voor nodig heeft.**

De kerk is echter óók een organisatie, met bedrijfsmatige trekken, die aan het maatschappelijk verkeer deelneemt, gelijk andere organisaties. Daarbij geldt bovendien dat voor kerken steeds minder vaak een uitzondering wordt gemaakt in wet- en regelgeving, én dat we in een maatschappij leven die geconfronteerd wordt met eindeloos veel en gedetailleerde regeltjes. Geld is nodig, ook in een kerk, al willen we dat soms - om allerlei redenen - liever niet weten. We willen dat bijvoorbeeld niet weten op het moment dat er tekorten zijn, of als we worden gewezen op onze 'enorme rijkdom' in de vorm van prachtige gebouwen en ander historisch bezit, of als we merken dat voor sommigen onder ons het beheeren van geld op zich belangrijker lijkt te zijn dan de doelstellingen die daarmee gediend zouden moeten worden. In al deze gevallen is geld dus wél een probleem, of het nu gaat om 'hebben', of juist om 'niet hebben'.

Voor Jezus was geld op zich geen probleem. Hij had het of kon erover beschikken, gebruikte het of gaf daar aanwijzingen voor en veroordeelde niemand om het enkele feit dat hij geld had. Geld was – ook toen al – een maatschappelijke realiteit waar men niet omheen kon en waar men (althans van Jezus) ook niet omheen hoefde. Overduidelijk wordt wel dat Jezus zeer fel gekant is tegen hebzucht, zelfverrijking en een oneerlijke verdeling van geld en goederen. Met andere woorden: geld op zich is niet het probleem, de manier waarop we het gebruiken kan dat wél zijn. Dat geldt voor individuele mensen in de privé-sfeer, het geldt ook voor ons als kerkelijke organisaties.



(foto Martin Kemperman)

Wanneer gebruiken we – als kerken – ons geld nu 'goed'? Op het moment dat een organisatie haar geld op een zinvolle manier gebruikt om de eigen doelstellingen te bereiken, zou men kunnen zeggen dat het geld goed wordt gebruikt. Maar, wat is dan ónze doelstelling? In elk geval zijn dat geen zaken zoals het in stand houden van gebouwen of organisaties, dat zijn namelijk middelen. Onze doelstelling als geloofsgemeenschap, als kerk, is de Blijde Boodschap van het Evangelie verkondigen aan zoveel mogelijk mensen. Dus niet alleen aan de mensen die wij kennen, en die ons al kennen, neen, in principe aan de héle wereld. God en zijn goede boodschap uitdragen, bekend maken, bij mensen brengen, dát zijn de doelstellingen waar we ons geld aan moeten geven.

Op het moment dat we in ons denken oprecht deze benadering kiezen, begrijpen we ook dat we, als mensen, als organisaties, hangen aan

allerlei gewoontes en patronen uit het verleden. Geijkte en ooit succesvolle manieren van werken blijken echter niet altijd meer aan te slaan. Dat betekent dat we nieuwe wegen moeten zoeken om onze boodschap uit te kunnen blijven dragen. Want dat daaraan in onze samenleving behoefte bestaat kan onmogelijk nog ter discussie staan. Het is niet eenvoudig - en zeker ook wel eng - om het vertrouwde te onderzoeken, onder kritiek te stellen, af te schaffen of anders in te kleden. Maar er is géén alternatief. Overal om ons heen ontstaan initiatieven die duidelijk maken dat er wel degelijk behoefte is aan verdieping, zingeving, en het kennis maken met God of het religieuze. De moderne mens beweegt zich in allerlei opzichten anders dan zijn voorgangers, maar dat is áltijd al zo geweest! Kerken hebben zich daaraan ook altijd weten aan te passen, ze bestaan niet voor niets al eeuwen.

Het woord 'aanpassing' is voor velen een gruwel. Het klinkt als buigen naar 'wat mensen willen' en dat is in geloofszaken per definitie verdacht. We moeten (en kunnen) ons als kerken uiteraard niet aanpassen waar het om ons geloof gaat, en de traditie waarin wij staan. Dat zou volstrekt ongeloofwaardig zijn en juist daar zit de kracht van kerken, in geloofwaardigheid. Ik pleit dan ook niet voor een aanpassing in de waarden waar kerken voor staan, ik pleit wel voor een aanpassing in de wijze waarop wij die uitdragen. Is dit aantrekkelijk? Aanstekelijk? Een traditie kan alleen voortbestaan als zij van binnenuit wordt vernieuwd en laat nou net dát een van onze sterke kanten zijn.

Er zijn weinig organisaties die het zich kunnen permitteren om eenvoudigweg door te gaan op een bepaald stramien, terwijl het publiek wegblijft. Kerken kunnen dat, sterker nog: ze dóen het. Ze teren gewoon in op het vermogen, plegen geen onderhoud meer en uiteindelijk rest alleen nog de vraag wie straks het licht uit zal doen. Daarop aangesproken geven bestuurders aan dat ze het ook niet meer zien zitten, die kerk, omdat er toch geen belangstelling meer voor is, 'de jeugd' wil niet meer, alles verandert, je krijgt niemand meer ergens voor etc.. Zulke bestuurders dienen, met alle respect, het stokje

zo snel als mogelijk is over te dragen aan anderen. Als we met weemoed blijven denken aan het verleden en eigenlijk stiekem hopen dat dat weerkeert, kunnen we moeilijk ons hart open stellen voor de vele uitdagingen en mogelijkheden die nu voor de deur staan en op ons wachten.

Geld op zich is geen probleem, ook kerken hebben geld, ze hebben dat ook nodig. Geld is en blijft echter een middel en kan dus niet een doel op zich zijn, althans niet voor kerken. De hoeveelheid geld bepaalt dus (gelukkig) ook niet hoeveel geloof er is. Dat neemt niet weg dat het ontbreken van geld ernstige gevolgen kan hebben als we kijken naar de mogelijkheden om ons geloof uit te blijven dragen. Er is wel geld en anders is het wel te genereren, daar ben ik van overtuigd. Zo is het altijd gegaan, en zo zal het blijven gaan. Het is de wisselwerking tussen geloofwaardigheid, enthousiasme en een adequate presentatie die maakt dat mensen aangesproken worden.

Mijn blijk van geloof is overigens niet bedoeld als een geruststellende gedachte in de zin van 'oh, dus we kunnen rustig slapen want het komt wel goed'. Neen! Er is veel werk aan de winkel. We dienen ons te bezinnen op de wijze waarop we onze boodschap uitdragen, de wijze waarop we ons georganiseerd hebben, dat we in een te grote jas zitten etc. Het gaat uiteindelijk om ons geloof, wij zijn een geloofsgemeenschap en (ook) een maatschappelijke organisatie. Dat laatste is nodig, we moeten handen en voeten hebben, zichtbaar zijn, maar dit alles kan nooit belangrijker zijn (of worden) dan ons geloof zelf. Dus zullen we keuzes moeten maken, prioriteiten stellen, en ons geld gericht uitgeven, met het oog op onze boodschap en op de toekomst, en niet 'omdat we het zo (al decennia lang) gewend zijn'. Ik heb niet de indruk gekregen dat Jezus zich voortdurend afvroeg of er wel voldoende geld in de kas zat. Als het er was wist hij feilloos hoe het aangewend moest worden. Dat is ons voorbeeld, daar kunnen, mogen en moeten we ons door laten inspireren. Zo was het, zo is het en zo zal het blijven, telkens weer, telkens opnieuw en binnen onze eigen kostbare traditie.

## ARTIKEL

### **First the honey, then the money**

Otto Sondorp, senior consultant Gemeenteopbouw PDC Noord Holland

**In de jaren dat ik in Amsterdam als beleidssecretaris werkte, werd ik regelmatig bezocht door een Amsterdamse dorpsgek die wel wist hoe het verder moest met de kerk. Deze ziener zag dat als we zo alles zouden voortzetten als we nu deden, het absoluut de verkeerde kant op zou gaan.**

Zijn stelregel was: geld is geen probleem, dat is er voldoende, maar dan moet je wel duidelijk maken dat je iets aan kunt bieden waar mensen iets aan hebben. Het gaat niet om geld, maar om inhoud. Als je werkelijk goede kwaliteit in huis hebt, dan komt het geld van zelf wel. In zijn jargon: first the honey, then the money. Verder zei hij toen al: groei kan nooit een doel op zichzelf zijn, je kunt hooguit inzetten op kwaliteit en dan komt het wel goed met de kerk. Misschien was die nar nog niet eens zo gek.

Veel kerkelijke bestuurders zijn volop bezig om de raten met al die nijvere bijen te koesteren en te verzorgen, maar het probleem is dat de honing niet in de smaak valt of dat de honing alleen voor een kleine groep geschikt lijkt, dan wel dat ze niet adequaat aan de mens wordt gebracht. Op een gegeven moment zullen de bijenkorven dan ook in verval raken en zal de bijenpopulatie langzamerhand uitsterven.

Zo nu en dan zijn er dan trouwe imkers die erop wijzen dat een andere manier van werken wellicht soelaas biedt, een andere bloem misschien, een nieuwe ratenstructuur wellicht, betere toerusting van de bijen. Soms zijn er bijenkwekers die wel heel rigoureuus te werk gaan: gewoon de zaak uitroken en bijna laten uitsterven, totdat de bijen zelf met hulp van imkers met een visie doorkrijgen dat als je echt goede honing wilt maken, je vernieuwen moet.

In alle gevallen draait het om geld en macht. Want steeds weer is er in alle scenario's de schaarste en daarmee het keuzeprobleem en wie bepaalt dan de verdeling? In protestantse kring waar formeel gesproken niemand alleen de baas is, moet het fenomeen beleidsplan een middel zijn om daar wat sturing aan te geven. De kerkorde stelt dergelijke plannen zelfs verplicht. Nu weten we als kerkelijk opbouwwerkers als geen andere dat het niet zozeer gaat om het beleidsplan als zodanig, interessanter is het hele proces wat daaraan voorafgaat. Dan vinden de discussies plaats over doel en richting van de

kerk en hoe we het geld zullen verdelen om dat doel te bereiken en die richting te gaan. Als de gesprekken goed gevoerd zijn, dan staan op een gegeven moment alle neuzen dezelfde richting uit en kunnen de keuzen in goede samenspraak met de penningmeester tot stand komen.

In de praktijk gaat het er helaas niet zo vredig aan toe: zelfs als er een beleidsplan in, dan nog zullen bijen blijven strijden om hun eigen gelijk en zorgt bijvoorbeeld de penningmeester vanuit een bepaalde financiële visie soms voor nieuwe druk op de korf door de cijfers zo weer te geven dat morgen brand uitbreekt als er niet snel ingrepen wordt. Het spel om geld en macht gaat dus vaak gewoon door ook al zeggen we in de kerkelijke bijenkorf dat we daar toch anders mee zouden willen omgaan.

Wat bij protestants financieel beleid ook een groot probleem is, is de geringe mogelijkheid om te besparen en de zaak effectief en grondig te reorganiseren zodat aansprekend honing op de markt komt. Er is geen bijenprinses die het voor het zeggen heeft: in de kerkelijke bijenkorf vinden in de raten soms langdurige processen plaats om er samen uit te komen.

Verder kan je (vaak voor het beleid soms lastige?) kerkelijke werkers relatief gemakkelijk kwijt, maar met predikanten is nauwelijks te schuiven omdat ze niet in dienst zijn van de gemeente. Voor grote gemeenten komt daar nog een probleem bij: wijkkerkenraden beroepen de predikanten, maar de gemeente als geheel betaalt. Dus ook al heb je als stedelijke gemeente een beleidsplan, dan nog zit je met het feit dat predikanten allereerst werken voor de wijkkerkenraad. Je kunt alleen op vrijwillige basis afspraken maken voor een herverdeling van het werk ten gunste van het geheel en om gaten op te vullen bij vacatures.

### *leven en werken in de protestantse bijenkorf*

Verder is er in deze bijenpolder het subtiële samenspel tussen de mensen die verantwoor-

delijk zijn voor het financiële beheer en mensen die het beleid bepalen. In de praktijk van de nieuwe kerkorde schurken de financiële mensen veel dichter tegen de beleidsontwikkeling aan dan voorheen omdat ze nu volop lid zijn van de kerkenraad. Maar dat wil niet zeggen dat daarmee alle problemen uit de wereld zijn: de ratenstructuur en de onderlinge afspraken zijn weliswaar nieuw, maar de bijen gedragen zich nog steeds verschillend. Mensen die zich vooral met financiën bezig houden klagen immers dat ze de mensen, die meer met belijdenis en beleid in de weer zijn, vaak niet begrijpen. Dat geldt trouwens ook omgekeerd. En dat heb je niet even

met een nieuwe kerkorde opgelost. Niet zelden is er sprake van een haast Babylonische spraakverwarring tussen deze twee groepen, met uiteraard allerlei nuances daartussen

Het is ook steeds weer balanceren tussen wat financieel gesproken gezond is en wat echt bevorderlijk is voor de productie en verspreiding van goede honing. Dat kan samengaan, maar vaak lijken het elkaar tegenwerkende krachten. En dat terwijl we toch met de hele goegemeente op zoek zijn naar en in verwachting zijn van dat land vloeiende van melk en honing. Misschien kunnen we daar in ons leven en werken in de protestantse bijenkorf wat troost uit putten.

## RECENSIE

### Werken aan de gemeenschap

Boekbespreking door Roger Weverbergh van

René Hornikx, *Werken aan gemeenschap. Modellen, methoden en technieken voor pastoraal opbouwwerk in parochies en gemeenten.* Kok-Kampen 2004 ISBN 9043510440; €24,90

**Een boek over methodiek van pastoraal handelen is als een kookboek. Er staan recepten in, bereidingswijzen en technieken om een maaltijd gereed te maken. Feitelijk kies je een gerecht en ga je daarna kijken hoe je het gereed kunt maken. Moet je de vis bakken, koken of maak je een forel ‘en papillote’? Op welke temperatuur en met welke kruiden doe je dat?**

Wanneer je aan het werk begint wordt het boeiender: je gaat van de abstractie naar het concrete. Je ruikt, je voelt en je raakt betrokken bij je object. Je gebruikt je ervaring. Dit methodiekboek van René Hornikx stoelt ook op ervaring. Maar anders dan met een kookboek geeft het ook een visie, spirituele verwijzingen en opent het mogelijkheden om tot geloofsverdieping te komen. Het wil werken aan gemeenschap, maar dan vanuit een diepgelovig besef. Het opent ramen op bijbelse beelden, zo bijv. verwijst hij naar Handelingen 2 voor “een ideale gemeenschap” in geloof. Je kunt dan natuurlijk vragen stellen bij de interpretatie. Bij het zoeken naar de betekenis van gemeenschap geeft hij onderscheidingen weer: “Gemeinschaft”, “Gesellschaft” en “Organisation” die uit de werken van Jan Hendriks komen. Hij scheidt ook instrumenten die bruikbaar zijn voor een zelfdiagnose en verdere actie. Het boek is een werkboek voor pastores en vrijwilligers die op methodische wijze willen werken aan het realiseren van doelstellingen van pastoraat, aan herstructurering

en aan vitalisering. Daarbij kiest de auteur voor de opbouwende rol van een begeleider die de eigen verantwoordelijkheid van de gelovigen niet voor de voeten wil lopen, maar ze juist tot als mogelijke krachtbron kiest. Instrumenten, methoden, technieken en modellen kunnen helpen om op bewuste wijze te werken aan het verbeteren van de gemeenschap, het zichtbaar maken van haar bronnen en het op gang brengen van waarachtige geloofscommunicatie. Dan komen ontwikkeling van geloof, spiritualiteit en organisatorisch handelen met elkaar in spanning. Het boek wordt pas interessant als men er mee gaat werken. Een kookboek voor kerkelijke opbouwwerkers kan inspireren om problemen anders aan te pakken, om procesmatig te leren werken en om de charisma’s van groepen en gemeenschappen te stimuleren en ernstig te nemen. Het boek vormt een apart genre. Het is geen leesboek dat je in één ruk uitleest. Het is een verzamelwerk gestoeld op jaren ervaring en lectuur en dat zijn gebruikswaarde in de toepassing heeft.

We kennen René als de bewogen opbouwwerker

van het bisdom Den Bosch, waar hij in kerkelijke verbanden zijn visie, inzichten en ervaring ten dienste stelde. Tegelijk bleef hij zich breed oriënteren, participeerde aan studiedagen in binnen- en buitenland. Zijn boek geeft getuigenis van zijn vermogen om vele methodieken, technieken en visies bij elkaar te brengen en aan te bieden op een gebruiksvriendelijke manier. Zij kunnen werkers in het

veld helpen om dingen in het pastoraat anders aan te pakken, ze nieuw te leren zien, zin te krijgen in het werken met mensen die op zoek willen gaan naar vreugde en plezier in hun kerkelijk samenzijn. Ik vermoed dat hij, nu pastoraal werker in parochieverband, zelf kan genieten van zijn brede kennis en ervaring als kerkelijk opbouwwerker.

## RECENSIE

### **Aan de vruchten kent men de boom**

Boekbespreking door Rein Brouwer van

Menco van Koningsveld *Aan de vruchten kent men de boom*. Een praktisch-theologische studie over activiteit en vitaliteit van de parochie Utrecht 2005 ISBN 9039337985

Bestellen bij auteur, m.koningsveld2@chello.nl

**Parochies staan niet garant voor een vitale en inspirerende ‘helpende’ en ‘getuigende’ presentie in de samenleving. Zo luidt de eindconclusie van het onderzoek waarmee op 29 september 2005 Menco van Koningsveld promoveerde tot doctor aan de Katholieke Theologische Universiteit. Aan de vruchten kent men de boom is de titel van het proefschrift.**

Felicities bij deze promotie zijn om meerdere redenen op hun plaats. Allereerst voor Menco zelf. Het presenteren van een dissertatie na een lange carrière in het kerkelijk opbouwwerk moet toch ook iets van een bekroning hebben. In die felicitaties betrek ik graag Roger Weverbergh als co-promotor. Vervolgens mag ook de praktische theologie zich verheugen over deze empirische studie naar ecclesiologie in de praktijk. Van Koningsveld doet een interessante poging de theologische normativiteit van de ‘Kerk als sacrament van de Heilige Geest’ in dialoog te brengen met de resultaten van zijn empirische onderzoek naar een drietal parochies. Ten derde mag het kerkelijk opbouwwerk zich gelukkig prijzen met een onderzoek naar de vitaliteit van parochies. Al geruime tijd werken we met de metafoor van de kerk als een organisme dat gevitalseerd kan worden. Van Koningsveld neemt in zijn onderzoek dit vertoog mee in zijn beschouwingen. Belangrijker is echter dat hij als eerste serieus werk maakt van de vraag wat de effectiviteit is van parochiële activiteiten.

#### **Output van parochies**

Centraal in de studie staat het zoeken naar de output en vitaliteit van lokale geloofsgemeenschappen. In aansluiting bij Hans van der Vens

gedachten over kwaliteit van kerkelijke dienstverlening en over resultaten van beleidsvoering komt Van Koningsveld tot hypotheses over de vitaliteit van parochies op grond van output-onderzoek. Door in de parochies te werken met een aantal door een parochiële projectgroep begeleidde zelfevaluaties vormt hij zich een beeld van de output van de geloofsgemeenschap (activiteiten), van de mensen die daarbij betrokken zijn (bereik), van de evaluatie van de activiteiten (oordeel) en van de betekenis voor de betrokkenen (eindresultaat). Het beeld is niet positief. Van Koningsveld schetst niet minder dan het faillissement van deze parochies. De lezing van zijn evaluatie en conclusies riep bij mij een woord uit het Evangelie op, waar de leerlingen in reactie op het onderricht van de Heer zeggen: ‘Dit zijn harde woorden, wie kan daarnaar luisteren?’ Gemeten naar een kwaliteitsmodel met ontwikkelingsfasen bevinden de onderzochte parochies zich amper op het laagste niveau. De opsomming van wat er niet goed gaat krijgt het karakter van een litanie: er is een sterke gerichtheid op slechts enkele activiteiten; vrijwilligers werken teveel op eigen houtje; er is geen gedeelde visie en missie; geen duidelijke taakstructuur; geen oog voor (potentiële) deelnemers; geen sturende leiding; geen normstelling

voor te behalen resultaten; geen deskundigheidsbevordering. De parochies gedragen zich als gesloten systemen. Het zijn zeker geen vitale, lerende organisaties die zich bewust zijn van hun maatschappelijke verantwoordelijkheid en die in open dialoog met de samenleving, innoverend en proactief, een bijdrage leveren aan die samenleving.

### **Kolonisatie van de parochie**

Dat is niet alleen te wijten aan zwak pastoraal leiderschap. Daarvan geldt dat het zich heeft bekwaamd in 'het goedhouden van de onderlinge verhoudingen'. Het schiet daardoor tekort in het sturen van processen in de gewenste richting. Het probleem ligt echter ook bij de actieve parochianen. Wat we de voorbije decennia hebben leren zien als de kracht van de kerk, de geloofsgemeenschap die gedragen wordt door de gelovigen, blijkt er echter toegeleid te hebben dat de parochies nu gegijzeld worden door de kern. De participatie van vrijwilligers brengt risico's met zich mee voor de vitaliteit van de parochie, volgens de onderzoeker. Hij spreekt zelf van 'een proces van kolonisatie' van de geloofsgemeenschap. Dat is een doodzonde in de ogen van een Habermas-adept, dat is 'strategisch handelen': "In zijn meest extreme vorm hebben vrijwilligers de parochie geheel overgenomen, en wordt die 'ingezet' voor het vervullen van hun eigen verlangens en behoeften."

Vrijwilligers maken de kerk naar hun eigen beeld. "Toenemende participatie van vrijwilligers zet de vitaliteit van de geloofsgemeenschap klaarblijkelijk onder druk."

De gemankeerde vitaliteit van de parochies wordt ook zichtbaar in de relatie tot de maatschappelijke context: die is negatief. De parochie toont zich als een in zichzelf opgesloten groep met een grote reserve ten opzichte van wat men als 'buiten' - kerkvijandig, antikerkelijk zelfs - beschouwt. Innovatie wordt zo in de kiem gesmoord. "Dat gebrek aan vernieuwende kracht is een gevaar voor de vitaliteit enerzijds en tegelijkertijd een signaal voor een gebrekkige vitaliteit anderzijds."

### **Gebrekkige vitaliteit**

Naast leiding en vrijwilligers is het ontbreken van een adequate beleidsontwikkeling een probleem. Er bestaat een kloof tussen de

formulering van het pastorale beleid en de uitvoering in concrete activiteiten. Activiteiten zijn niet verbonden met ontwikkeld beleid. Als kerkelijk opbouwwerker van het aartsbisdom Utrecht steekt Van Koningsveld de hand ook in eigen boezem. Opbouwwerkers richten zich met name op de ontwikkeling van de pastorale organisatie, op beleidsniveau, en zijn niet betrokken bij de vertaling van het beleid in concrete doelstellingen. Daarnaast zijn er taakveldgerichte dienstverleners die actief zijn op operationeel niveau. Kerkelijke opbouwwerkers hebben een breder gedefinieerd domein, typeren hun werk als systeembegeleiding, maar komen daar in de praktijk niet aan toe. Onbedoeld werkt deze onderscheiding mee aan de kloof tussen beleid en uitvoering. In een noot plaatst Van Koningsveld vraagtekens bij het recent geformuleerde aartsbisdommelijk beleid om de kerkelijke opbouwwerkers de systeembegeleiding te ontnemen en hen in te zetten als begeleiders van de nieuw te vormen pastorale teams in grotere parochieverbanden. Hij uit zijn twijfels over de mogelijkheid dat de pastores met het profiel 'opbouwwerk' deze taak kunnen overnemen, gezien hun taken in het basispastoraat en hun eigen betrokkenheid bij het systeem dat ze zouden moeten begeleiden.

### **Normatief kerkmodel**

Van Koningsveld wijst in zijn evaluatie op de rafels in zijn onderzoeksmethodiek, waardoor alles met enig voorbehoud beoordeeld moet worden. Toch hoor ik in zijn formulering van de conclusies over de empirische parochie een teleurgestelde kerkelijke opbouwwerker. Het is erger dan gedacht, terwijl het ecclesiologische visioen zo prachtig is. De praktisch-theoloog Van Koningsveld meet de onderzochte parochies af aan zijn normatieve beeld van de vitale parochie als 'Sacrament van de Geest'. Na het inleidende deel van de dissertatie werkt hij in deel II zijn normatieve interpretatiekader uit, voorafgaand aan de beschrijving van de parochies (III) en de evaluatie (IV). Hij baseert zich op de 'transcendentale dialogiek' en de 'sociotheologie' van H.J. Höhn, waarin de systeemtheorie van Luhmann en de theorie van het communicatieve handelen van Habermas bij elkaar gebracht zijn: een mens is meer dan een radertje in een systeem, is vrij binnen een groter

geheel dat hem wel mede bepaald. Via het model van Höhn komt hij uit bij een pneumatologische definitie van de kerk: Kerk als zinmedium / sacrament van de Heilige Geest. Deze ecclesio-logie levert hem drie 'sociaal-ontologische' principes voor kerkopbouw op: de polariteiten van individu en gemeenschap, van particulariteit en universaliteit en van kerk als zinsysteem en kerk als communicatieve praxis. Het individu bestaat niet op zichzelf, maar heeft de geloofsgemeenschap, het instituut nodig om zijn geloof inhoud te geven. In iedere cultuur krijgt dat een eigen karakter, dat echter niet vreemd kan zijn aan het universele karakter van de kerk. De kerk voltrekt zich in het handelen van de gelovigen dat voor werkelijke zinverlening wortelt in de objectiviteit van instituties.

Het denken over de kerk in pneumatologische polariteiten past bij zijn visie op de verhouding theologie en sociologie. Van Koningsveld pleit voor het 'onvermengd' en 'ongescheiden' houden van theologie en sociologie en voor een bestudering van de maatschappelijke werkelijkheid waarbij een sociologisch en theologisch perspectief dialogisch op elkaar betrokken zijn. Het 'dubbel'-karakter van de kerk noopt daartoe: de kerk is empirische en heilswerkelijkheid.

### **Sacrament van de Geest**

In zijn evaluatie komt Van Koningsveld terug op de vitaliserende, missionaire kracht van zijn normatieve, pneumatologische kerkmodel. Kerkelijke vrijwilligers zouden een levende persoonlijke relatie met Christus moeten hebben en een loyale en actieve betrokkenheid bij de lokale en bovenplaatselijke kerk. Verder dienen ze te handelen als instrument van de Heilige Geest, open communicerend vanuit de bevrijding door Christus. Het 'sacrament van de Geest'-model lijkt een vermanende toon met zich mee te brengen. Het is niet de bedoeling dat kerkelijke activiteiten beperkt blijven tot technisch-instrumenteel handelen tussen dienstverlener en deelnemer.

Het gaat om sacramenteel, 'Kerkrealiserend' handelen. Het is ook ongewenst om alle aandacht te richten op kwaliteit en dienstverlening waar mensen om vragen. Het gaat om de navolging van Christus en om zelfverwerkelijking van de kerk. Een vitale lokale geloofsgemeenschap is voor Van Koningsveld "een

gemeenschap van in Christus tot menselijke vrijheid bevrijde mensen, die in en door de Heilige Geest in communicatieve praxis en in de directe en relevante leefomgeving sacramenteel teken zijn van het Koninkrijk van God." Het criterium voor de authenticiteit van deze kerk is haar openheid voor de culturele en sociale context. "Om die vitaliteit vrij te maken is slechts nodig dat zij zich ten volle laat opnemen in de liefde van de Vader en de Zoon, die de Geest is. Hoezeer de geloofsgemeenschap ook lijkt op een woestijn er is slechts 'één goddelijke regenbui' nodig om haar te veranderen in een bloeiend landschap."

### **Empirische parochie**

Misschien mag ik na deze niet onvrome woorden tot slot nog een tweetal vragen aan de auteur voorleggen die te maken hebben met de verhouding tussen normativiteit en empirie. De slothoofdstukken over de vitaliteit, die schuilt gaat in de kerk als sacrament van de Geest en die bedoeld zijn als aansporing voor de achterblijvende parochies om te worden wat ze in het geloof al zijn, bevatten inspirerende theologische versterking voor de lokale geloofsgemeenschap. Tegelijkertijd klinken ze na afloop van een niet geheel vrolijk makend onderzoek toch enigszins te vroom in mijn oren, hoewel ik me er op zich in kan vinden. Hoe komt dat, heb ik me afgevraagd? Vermoedelijk door het contrast met de resultaten van het empirisch onderzoek. De kloof tussen de hoogte van de lofzang van de Geest en de realiteit van de alledaagse parochie is erg groot. Ik vraag me af of de onderzochte parochies niet in ademnood komen door de hoge eisen die een sacramentele kerk stelt, in plaats van dat 'de dorre doodsbenederen' (Ezechiël) nieuw leven ingeblazen krijgen door de Geest. Durft de kerkelijk opbouwwerker wel te blijven bij de werkelijkheid die de onderzoeker bloot legt? Dreigen we zo niet de gelovigen opnieuw te vergeten (Frits Beelen)? Het recht doen aan zowel de empirische werkelijkheid als aan het normatieve interpretatiekader blijft een belangrijke opgave.

### **Adequaat beeld parochies?**

Dat brengt mij bij een tweede vraag. Zowel de respectvolle dialoog tussen sociologie en theologie, als de inbedding van het onderzoek in

een transcendentale dialogiek, lijken mij beide in orde. Maar wat is nu precies de verhouding tussen Van Koningsvelds normatieve interpretatiekader en het empirische instrumentarium? Wanneer ik het goed begrepen heb, legt hij de parochies langs het meetlint van zijn normatieve model. Van daaruit wordt de output geëvalueerd. Betekent dit echter dat ik daardoor een adequaat beeld krijg van de parochies? Of worden ze gemeten aan criteria van buitenaf waaraan ze nooit kunnen voldoen? Zou er niet een ander beeld van de parochies te vinden zijn, dat intrinsiek vanuit de praktijk van parochies zelf wordt geconstrueerd? Zijn in ditzelfde kader de zelfevaluaties, die ontleend zijn aan het bedrijfsleven en aangepast aan de parochies, wel het meest adequate instrumentarium? Wordt er zo niet iets gemeten dat vreemd is aan de eigenheid van de parochies? Interessant is Van

Koningsvelds eigen evaluatie van de rol van de onderzoeksgroep die de zelfevaluaties in de parochie begeleid hebben. Achteraf gezien hebben zij een grotere betekenis gehad dan voorzien was. Hij had hen achteraf zelfs een veel grotere rol willen geven dan ze gekregen hebben. Zou hij niet een ander, correcter (?) beeld hebben kunnen schetsen van de vitaliteit van de onderhavige parochies, wanneer hij gekozen had voor een kwalitatief praktijkonderzoek waarin de projectgroepen zelf, eventueel na een diakonaal en catechetisch vormingstraject in de parochie, de criteria voor de vitaliteit van hun parochie hadden aangedragen en geëvalueerd? Mogen de vragen laten zien dat Van Koningsveld een interessant onderzoek gepresenteerd heeft waar praktisch-theologen en kerkelijke opbouwwerkers mee verder kunnen.

## **VERSLAG JAARVERGADERING WKO donderdag 29 september 2005**

**Aanwezig:** Jodien van Ark - Carla Berbée - Jeannet Bierman - Willemien Boot - Marianne van Bork - Rein Brouwer - Jan van Diepen - Kees de Groot - Niko Raaphorst - Fred Steenwinkel - Peet Valstar - Joris Vercammen. - Marianne Jongerius (verslag)

Jodien opent met een hartelijk welkom aan het kleine aantal aanwezigen. Een van de oorzaken daarvan is wellicht dat er geen koppeling met een studiedag was. Dit werd besloten omdat de promotie van ons lid Menco van Koningsveld voor vanochtend geagendeerd stond en collega's daarbij dan aanwezig konden zijn. Titel van zijn proefschrift: *Aan de vruchten kent men de boom*. In zijn onderzoek naar de vitaliteit van 3 parochies komt een niet al te rooskleurig beeld naar voren. Een van de vragen is of er wel voldoende rekening wordt gehouden met de veranderende culturele werkelijkheid. In deze geest had Jodien zich ook voorbereid op deze jaarvergadering: als kerkopbouwwerkers alleen maar blijven opbouwen, kunnen zij geen rol vervullen in kerkvernieuwing. Volgens Nico Derksen zijn opbouwwerkers tegenwoordig eigenlijk rouwverwerkers. En naar aanleiding van een gesprek over rouwverwerking ontving Jodien het boekje: *Hoe de kleine roze olifant eens heel verdrietig was en hoe het weer goed met hem ging*. Dat leest zij ons voor.

### **1. Mededelingen en berichten van verhinderung**

Een bericht van verhinderung werd ontvangen van: Ton Beugelsdijk - Harry Bisseling - Hans Blom - Co Broekhuizen - Anja Bruijkers - Henny Bruinsma - Jos Deckers - Nico Derksen - Martin Frederiks - Otto Grevink - Frits Heijltjes - Gisela Hoeve - Bernard Höfte - Piet van Hooijdonk - René Hornikx - Henk van Hout - Jan Jonkers - Menco van Koningsveld - Jan Maasen - Chris 't Mannetje - Henk van Middelaar - Chris Nolet - Jac van Oppen - Han van Peer - Han Perry - Ploni Robbers - Lydia Roosendaal - Guido Smit - Joke Sorgdrager - Derk Stegeman - Hein Steneker - Frits Vermeulen - Hub Vossen - Hans van Wijk.

### **2. Verslag van de jaarvergadering van 30 september 2004**

Het verslag wordt goedgekeurd. Een meerdaagse training en de werkgroep kleine kerken moeten onder de aandacht blijven. Jan van Diepen antwoordt desgevraagd dat de kwestie van fondswerving besproken is in het bestuur.



Fondswerving is alleen mogelijk voor speciale projecten, die ook voor anderen toegankelijk zijn en niet voor exploitatiekosten. Daarnaast meldt hij dat de studiedag die vandaag gehouden zou worden verplaatst is naar donderdag 10 november 2005.

### **3. Jaarverslag Werkverband 2004 – 2005**

Het jaarverslag wordt goedgekeurd met dank aan Peet Valstar. Nog ingevuld moest worden dat aan de studiedag van 30 september 39 mensen deelnamen.

Gevraagd wordt of leden die met pensioen gaan op een of andere manier op afstand bij het WKO betrokken willen blijven, b.v. met een steunlidmaatschap. Vaak wordt het lidmaatschap opgezegd; soms wordt een abonnement op de Nieuwsbrief genomen. De Nieuwsbrief is nu primair een ledenorgaan, maar zou ook voor p.r. doeleinden gebruikt kunnen worden. Aan de werkgroep Communicatie wordt gevraagd na te denken over deze twee zaken.

Marianne van Bork meldt dat op de onlangs gestarte PAO kerkopbouw bij Luce het WKO bij de meeste van de 17 cursisten niet bekend was. Zij zijn zich niet bewust dat ze een oefenplek, leerplek nodig hebben. Veel van hen zijn basispastor; hun attitude moet veranderd worden. Zodra onze folder klaar is, moeten zij deze krijgen.

Het ebstuur is overigens contacten aan het leggen met verschillende opleidingen.

Een mogelijke PR-stoot zal besproken worden in het bestuur.

### **4. Financieel verslag 2004-2005**

*Resultaten 2004.* Kees de Groot geeft een korte toelichting. Over 2004 hebben we een positief resultaat behaald, waardoor het tekort is weggewerkt. In de begroting voor 2005 is de afspraak om met de studiedagen budgettair neutraal te werken een beetje geschonden, omdat het bestuur voor de feestelijke bijeenkomst op 9 mei geen bijdrage van de leden wilde vragen. Voor 2006 is er een hele kleine winstverwachting. De publiciteitskosten gaat op aan drie afleveringen van de Nieuwsbrief en de website. Willemien Boot vraagt of er voor de zojuist genoemde extra p.r. geld beschikbaar is. Dat is helaas niet het geval. Er zal met e-mail gewerkt moeten worden en de nieuwe folder wordt geprint en niet gedrukt.

De kascommissie, bestaande uit Marianne van Bork en Carla Berbée (Henk van Hout meldde zich af) hebben de cijfers gecontroleerd en

geconstateerd dat de zaken goed geadmistreerd zijn. De penningmeester wordt gedechargeerd. Vorig jaar is gesproken over een meerdaagse training, maar gevraagd wordt of wij ons daarvoor nog wel vrij kunnen maken. De voorzitter stelt voor dit straks bij het programma te bespreken.

*De begrotingen voor 2005 en 2006* worden goedgekeurd. De contributie blijft gehandhaafd op €90,00. Voor de kascommissie is geen nieuw lid nodig. De drie leden van nu worden geboekt voor volgend jaar.

Niko Raaphorst komt terug op zijn vraag in de vorige jaarvergadering, of de leden geïnformeerd worden bij calamiteiten. Als je iets goeds wilt ontwikkelen dat behoorlijke financiële consequenties heeft, dan zouden de leden bijeengeroepen moeten worden. Wij hebben hier geen protocol voor. Besloten wordt dat het voldoende is bij deze af te spreken dat bij een bepaalde gebeurtenis in de begroting er een e-mail naar de leden gaat. Die afspraak moet vermeld worden in het verslag van deze jaarvergadering.

### **5. Bestuurswisseling**

Na de vorige jaarvergadering heeft de voorzitter Jan van Diepen gepolst voor een taak in het bestuur. Jan zit vanuit zijn tweedelijns functie dicht bij het grondvlak. Hij reageerde positief op dat verzoek, draait al bijna een jaar mee en wordt bij acclamatie benoemd door de leden.

Afscheid moeten we nemen van Joris Vercammen en Kees de Groot. Joris heeft zes jaar deel uitgemaakt van het bestuur. Jodien leerde hem kennen via zijn proefschrift en inmiddels is hij aartsbisschop, een prachtige combinatie. Als heel trouw lid van het bestuur was hij vice-voorzitter en had hij de werkgroep Kleine kerken onder zijn hoede. Wij zullen zijn inbreng op studiedagen missen, als ook de gastvrijheid van de Oud Katholieke kerk, waar de bestuursvergaderingen de afgelopen jaren plaatsvonden.

Kees is drie jaar geleden samen met Jodien aan het bestuur begonnen en is heel actief mee gaan doen. Hij bracht de ervaring van het DPC Rotterdam mee en de overstap naar Tilburg. Hij werd indertijd geïntroduceerd als een van de 'gisse jongens van het net'. Ook hem gaan we missen als penningmeester, voorzitter van het werkgroep Communicatie en hoofdredacteur van de Nieuwsbrief.

Kees antwoordt dat zijn bestuursperiode

weliswaar kort was, maar hij biedt graag anderen de mogelijkheid zijn plaats in te nemen, omdat het gezellig is te vertoeven in bestuur en werkgroep en er goede discussies worden gevoerd. Hij zal zeker bij het WKO betrokken blijven.

Joris denkt met weemoed terug aan de 10 minuten die hij Jodien als vice-voorzitter heeft mogen vervangen. Zo hebben files soms toch ook hun goede kanten. Aan de werkgroep Kleine kerken moet verder gewerkt worden. Het is niet simpel, maar er zijn ontwikkelingen. Hij heeft aangename herinneringen aan het WKO, met name ook aan de studiedagen. Beiden ontvangen een geschenkbon en een boeket bloemen.

Een van de nieuwe bestuursleden is Tim Schilling. Hij is geboren in Lafayette (USA) en afgestudeerd in religiestudies in Leuven; in januari 2003 gepromoveerd in de praktische theologie aan de KU te Utrecht op een onderzoek naar de oplossingsstrategieën die Amerikaanse katholieke bisschoppen gebruiken bij conflicten binnen de hiërarchie. Sinds 1 maart 2003 is hij medewerker van het Centrum voor Parochiespiritualiteit.

Hij kon vandaag niet aanwezig zijn door een verblijf in New York en moet ook nog met zijn bestuur regelen dat hij het bestuurswerk in werktijd kan doen. Bij acclamatie wordt hij benoemd.

Profiel voor het tweede nieuwe bestuurslid: een katholiek landelijk werker. Jeannet Bierman vraagt of wij ook wel eens aan iemand met een andere etnische achtergrond hebben gedacht. Als medebestuurslid zal zij eens rondkijken.

## **6. Profiel van de kerkelijk opbouwwerker**

Aanleiding voor bijstelling van het profiel is om in te spelen op de veranderingen in kerk en maatschappij.

Voor collega-basispastores kan ik er wat mee, zegt Carla Berbée, want nu zie je wat ik doe. Niet alles zit in mijn pakket, maar ik kan mijn eigen werk ermee typeren. Fred Steenwinkel vindt het een praktisch stuk. Het zou goed zijn dit binnen de PKN te bespreken en bij de regionale dienstencentra in te brengen. Voor de inhoudelijke ontwikkeling en profilering: welke kwaliteit moet je hebben om zo'n titel te mogen dragen.

Willemien Boot vraagt voor wie de tekst bedoeld is. Voor reclaimedoeleinden is het te gespecialiseerd. Is het een hulpmiddel bij sollicitaties of om piketpaaltjes te slaan voor wie

tot deze club behoren mag? Dan moet je misschien drie verschillende teksten maken? Het kan ook gezien worden als verlanglijstje naar de kerkelijke opleidingen: leid dit soort mensen op. Fred heeft het niet gelezen als folder, maar als: wat is kerkelijk opbouwwerk en wat is het WKO. Voor een folder is de taal te studieuus. Willemien vindt de taal functionarissentaal. Afgezien van de taal en kijkend naar de inhoud: kun je op basis van deze tekst een vlotte folder en tekst voor je website maken. Er is een veranderend religieus veld. Nederland is niet meer helemaal wit. De migrantenkerken bouwen met niks een kerk op. Wanneer wordt hun speelveld het onze? Het bestuur heeft zojuist de opdracht gekregen om ook daar contacten te leggen. De migrantenkerken mogen met name genoemd worden. Dat heeft consequenties. Waar zitten de spanningen en waar zitten de vragen en welke kwesties voorzien we?

Jan van Diepen denkt dat het dan een soort visie of beleidstekst wordt. Het komt nu nog te sterk uit de afbraak van tweedelijns en derdelijns profiel. De verandering in het religieuze veld is te kerkelijk ingevuld. Begin met waar je vandaan komt; beschrijf de toestand en zoek verbreding. Willemien adviseert in ieder geval vaak het woord 'worden' weg te laten; dat maakt de tekst spannender.

Het profiel vertelt wat wij kunnen. Werkt kennelijk als meetlat en sluit aan bij de realiteit. We moeten oppassen dat we er niet een wensenlijstje van maken van de missie van de kerk in deze tijd. Daar zijn verschillende opvattingen over.

Een aanvullende vraag: hoe zit het binnen de kerken en hoe zit het binnen de opleidingen? Rein Brouwer: de kerkelijke opleidingen leiden geen kerkelijk opbouwwerkers op. Dat heeft meer een postacademiaal karakter. Luce doet dit. De PKN-beleidsmakers moeten zorgen dat mensen daar terecht komen. Dan kun je een goede opleiding creëren. Ten aanzien van de ontwikkelingen in het religieuze veld vraagt hij zich af of we hiermee niet moeten stoppen en in allocentrische blikrichting gaan: wat zijn de ontwikkelingen naar de toekomst. Als organisatie zijn wij eigenlijk een verouderde organisatie. Iedereen heeft zijn eigen clubjes. Zijn de structuren van het WKO overleefd? Op studiedagen komen ook mensen uit heel verschillende hoeken en richtingen. Het werk versnipperd veel meer; iedereen doet het een beetje.

En de klanten: weten die nog wat ze krijgen als ze iemand inhuren? Moeten we niet spreken over een 'deskundigheidslijst' i.p.v. over een profiel? Het zijn aandachtsvelden binnen het kerkelijk opbouwwerk.

Marianne van Bork mist de combinatie van theologie en agologie; er zit ergens nog iets dat het versmald heeft tot theologie. Onder punt 3 op pag.2 wordt in de 2<sup>e</sup> regel gezegd: ook los daarvan. Moet juist niet los daarvan zijn; een kerkelijk opbouwwerker kan ook wel eens een organisatiekundig boek openslaan. De term 'basispastoraat' op pag.1 is een echte katholieke term. Protestanten denken iets anders bij basispastoraat.

Opgemerkt wordt dat bij de aandachtsvelden van kerkelijk opbouwwerk de punten 1, 2 en 3 als kwaliteiten worden gelezen. Punt 4 - de bevordering van geloofscommunicatie - is een meer theologisch punt. Het geloofsmatige moet doorklinken in de eerste drie punten. Maar volgens Rein Brouwer ligt daar niet de expertise van de opbouwwerker. De opbouwwerker kan niet buiten de geloofsgemeenschap. De punten 1, 2 en 3 geven de structuren aan. Punt 4 geeft aan wat mensen doen, beleven, zijn. Dat laatste is heel wezenlijk voor veel opbouwwerkers.

Willemien maakt nog een opmerking over het volgende blokje 4, dat over het WKO gaat. Gebruik directere taal. Het werkverband wil niet bijdragen aan etc., maar draagt bij aan. En onder punt 4c wil zij wat meer het tweerichtingsverkeer benadrukt zien.

Besloten wordt dat het bestuur aan de hand van deze discussie een zesde tekst zal maken en die door de werkgroep Communicatie zal laten omwerken tot een geschikte tekst voor folder en website. Wellicht dat er voldoende materiaal uit naar voren komt voor het organiseren van een studiedag, ook n.a.v. de plannen tot contactlegging met allerlei organisaties (opleidingen, HBO en post HBO-poten, Urban Mission e.d.)

## 7. Programma

Een algemeen punt voor alle werkgroepen: er moeten nieuwe mensen bij komen.

**Werkgroep Praktijktheorie.** Door omstandigheden werd dit verslag aan late kant toegestuurd, waarvoor excuses. De werkgroep heeft dit jaar een beetje op een laag pitje gefunctioneerd. Zij hebben alleen de studiemiddag voor Roger georganiseerd, maar komen

volgende week weer bij elkaar. Jan Maasen en Roger Weverbergh gaan vertrekken. Zodra de opengevallen aio-plaats in Leiden weer is bezet, moet er een klankbordgroep (en niet begeleidingsgroep) worden samengesteld. Rein Brouwer merkt op dat het onderzoek door anderen wordt betaald en wij er dus niets over te zeggen hebben. Daarom moet zonder pretenties worden gesproken van een klankbordgroep.

**Werkgroep Methodisch Handelen.** Zij organiseren op 10 november een studiedag naar aanleiding van het boek van René Hornikx. Het thema is geloofscommunicatie en kerkopbouw. In de ochtend staat het oefenen van methodieken en uitwisselen van ervaringen centraal. Het middagprogramma gaat dieper in op het functioneren van de opbouwwerker.

Naar aanleiding van de opmerking over de samenstelling van de werkgroep, stelt Jodien de kwestie van een meerdaagse aan de orde. Er wordt voorgesteld: zeg dat we het niet meer doen, dan ben je ervan af. Maar anderen willen zover niet gaan.

Jodien: houden wij als WKO-leden twee dagen vrij in onze agenda voor iets dergelijks? Daarnaast is het vol krijgen van de werkgroepen kwetsbaar. De bijeenkomsten van het WKO worden zakelijker en inhoudelijker. De afgelopen twee jaar hebben we goede studiedagen gehad; heb je dan een meerdaagse nog echt nodig? Het lijkt er op dat die niet nodig zijn voor de kracht van het WKO. In dat geval kunnen we het geld uit het Fonds Studieweken oormerken voor deskundigheidsbevordering i.p.v. voor een overnachting.

**Werkgroep Communicatie.** Met het vertrek van mensen vallen ook netwerken weg. De werkgroep heeft een lijstje gemaakt van mensen die ze gaan vragen; daarbij wordt ook buiten het WKO gekeken. Er moet nog een vertegenwoordiger vanuit het bestuur worden aangewezen. Belangrijkste aandachtpunten dit jaar waren de Nieuwsbrief en de website. De Nieuwsbrief wordt zeer gewaardeerd; is heel informatief en belangrijk voor de leden. Op de website kunnen vacatures gemeld worden. Daarnaast is er ruimte voor het melden van interessante zaken: b.v. binnenkort is er een studiedag Liquid Church aan de Vrije Universiteit en daar zal een link naar gemaakt worden. Door middel van een E-zine kunnen we de leden attenderen op nieuwe berichten. Voorgesteld wordt dat de leden van werkgroepen hun verslagen naar de redactie sturen, zodat die

weet wat er speelt. Het is erg leuk lid te zijn van deze werkgroep, aldus Willemien.

**Werkgroep Kleine kerken.** Joris Vercammen heeft gesproken met 4 à 5 kleine kerken. Er is behoefte om aan 1 of 2 concrete experimenten te gaan werken. Twee kleine kerken willen iets in Almere. Als daarover iets te melden valt, zal hij dat zeker doen. Het is spannend om te kijken of de kleine kerken er iets kunnen aanbrengen. Hoe verschillend ze ook zijn, ze kunnen elkaar helpen en het is interessant om het in de gaten te houden. Ons lid Han van Peer is opbouwwerker vanuit de oud-katholieke kerk en hij zal de ontwikkelingen daar voor ons in de gaten houden. In dit kader wordt ook de naam van Fokke Fennema genoemd.

**Voorstellen voor programma.**

Boek van Menco van Koningsveld. Hij heeft beloofd zich na zijn promotie minder te drukken als WKO-lid en zal gevraagd worden voor een werkgroep.

Jannet van der Spek is bijna klaar met haar onderzoek naar de theologische c.q. ecclesiologische betekenis van het Urban Mission.

Schaalvergroting/regiovorming speelt; word je daar vrolijk van? Wat heb je nodig. Er zijn allerlei veranderingsprocessen. "Lijden aan het volle kerk syndroom". Waar zijn we nu eigenlijk mee bezig? Fusie en visie.

Kerkplanting.

Vrijwilligersbeleid.

Geld. De komende Nieuwsbrief is gewijd aan het G-woord.

**8. Rondvraag**

Gevraagd wordt waar het boek van Menco van Koningsveld besteld kan worden. Dit is een eigen uitgave; dus het beste is contact met hem op te nemen.

Voorgesteld wordt om eens een bijeenkomst van het bestuur met de werkgroepen te organiseren. Aan René Hornikx zal gevraagd worden een aantal boeken mee te nemen op de studiedag van 10 november.

Het voorstel wordt gedaan om het abonnement van de Nieuwsbrief te koppelen aan Praktische Theologie. Hierover zal contact met Waanders worden opgenomen.

Kees de Groot meldt dat hij een artikel heeft geschreven in een Engelstalig tijdschrift over een parochieonderzoek naar individualisering. Voor belangstellenden heeft hij een overdruk meegenomen.

Jodien dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering, niet nadat een afspraak voor volgend jaar is gemaakt.

Op **donderdag 28 september 2006** wordt de volgende jaarvergadering gehouden, dan weer in combinatie met een studiedag.

=====